

בס"ד

33333333333333333333333333333333

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

תולדות

ה'תשפ"א

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית.
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא תולדות

אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק

יש לשאול, לא היה צריך לומר אברהם הוליד את יצחק, שכבר נאמר יצחק בן אברהם.

ולעומקו של מקרא יש לומר שעל ידי נסיון העקידה נולדה ביצחק הנפש המולידה, מסיטרא דדוכרא, שעד עתה היה מסטרא דנוקבא ללא יכולת להוליד, ועתה הפעיל בו אברהם את הנפש המולידה. ולכן נכתב בלשון הפעיל כמפעיל את זולתו, ואברהם הוליד את יצחק. נתן בו כח ההולדה.

וכמובא באוהב ישראל מאפטא, שבאומרו בעקידה הנני בני, התכוון אברהם לומר עתה הנני בחינה שלך, בני, שהיא מידת הגבורה, כדי לעשות רצון אבינו שבשמים, ואתה עשה רצון אביך והיה אתה מידת החסד ליתן את נפשך כרצון הבורא. כלומר: עתה אני בגבורה ואתה בחסד. ועל ידי כך התלכשה נשמתו של יצחק בכח החסד המוליד חסדים בתוך הגבורות. ונהפך להיות מסיטרא דדוכרא, ולכן נאמר שהשפעתו זו של אברהם על יצחק נקראת שהוא הוליד אותו. הפעיל בו את הנפש המולידה.

וְאַלֶּה תוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן-אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק (כה, יט')

וְאַלֶּה. יש ליתן טעם מדוע התחיל בו' החיבור. וי"ל, כמוסיף על הראשונות. לומר שיצחק אינו בפני עצמו אלא מוסיף על אברהם עמוד החסד, והוא כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר ומוסיף והולך במידת הגבורה. ולכן נאמר אברהם הוליד את יצחק. שהחסד שבאברהם הוליד ביצחק את מידת הגבורה. ומכאן ואילך מוסיף והולך להוליד ביעקב את מידת התפארת.

ולכן אמר וְאַלֶּה ב-ו' החיבור, והיא כנגד ה-ו' של מידת התפארת המשתלשלת עד היסוד, שכן ו' היא גם מידת היסוד, מידת יוסף הצדיק. ואשר על כך יֵאָמֵר אֶלֶּה | תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.

ולזה רמז באומרו תּוֹלְדוֹת. בתחילה מלא ו', ואחר כך חסר ו'. בתחילה מלא ו', היא ה-ו' שתורה על עיקר התולדה של יצחק שהיא יעקב כנגד התפארת, וכנגד יוסף שהוא עיקר תולדותיו של יעקב, והוא כנגד היסוד. ואחר כך חסר ו' להורות שיעשו נחסר מחשבון התולדות.

לעומקו של מקרא תולדות

וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לֵה' לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי
עָקְרָה הִוא וַיַּעֲתֵר לֹא ה' וּגו'.

יש ליתן טעם לאומרו וַיַּעֲתֵר,
וַיַּעֲתֵר.

מובא בסוכה יד. א"ר אלעזר למה
נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר
לומר לך מה עתר זה מהפך את
התבואה בגורן ממקום למקום אף
תפילתן של צדיקים מהפכת דעתו
של הקב"ה ממדת אכזריות (ממידת
הדין) למדת הרחמים.

ולפי דברים אלו יש לומר
שבתפילתו זו של יצחק נעתר הקב"ה
להפוך את מידת הדין של עשו שהיתה
מתוחה על רבקה, למידת הרחמים של
יעקב, ועל ידי כך נעתר ליתן לה
הריון, ונתברך רחמה ללדת את יעקב.
ולכן גילה הכתוב ורבקה אוהבת את
יעקב ואומר התרגום ורבקה רחימת
ית יעקב. שנתברך רחמה ברחמים.

וַיַּעֲתֵר לֹא ה'. פירש רש"י. ויעתר
לו, לו ולא לה. שאין דומה תפילת
צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע.

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת-רַבְקָה בַּת-בְּתוּאֵל
הָאֲרָמִי מִפְּדֹן אָרָם אֶחָת לְבֶן
הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה. (כה, כ')

יש לשאול מדוע הקפיד הכתוב
לחזור בפירוט יחסה של רבקה. ועוד
לציין הארמי פעמיים.

ויש לומר, שרצה הכתוב לפרסם
צדיקותה של רבקה. שאע"פ שָׁבַת
בתואל הרמאי היא, ואחות לבן
הרמאי היא, לא למדה ממעשיהם,
וראויה ליצחק.

ועוד יש לומר, על דרך הסוד, לכן
נאמר לו לְאִשָּׁה. שנרמז בתיבת לו
שראויה במעשי החסד שלה להיות לו
למידת הגבורה שלו, וְשָׁמְהֶם עֵתִיד
לצאת יעקב במידת האמת של
התפארת.

ועוד י"ל, במה שאמר הכתוב לו
לְאִשָּׁה כביכול נאמר לו, שראויה
להיות מל"ו צדיקים שבכל דור.

וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לֵה' לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי
עָקְרָה הִוא וַיַּעֲתֵר לֹא ה' וַתֵּהָרֵה
רַבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כה, כא)

לעומקו של מקרא תולדות

שם שמים ולפרסם מלכותו ית' בעולם.
ולא יתן הכתוב להכשיל הבריות
בחילול השם.

וכגון שְׁצַר הַקַּב"ה צורת אברהם
בפניו של יצחק שלא יאמרו ליצני
הדור מאבימלך נתעברה שרה.

וכגון גבי מכת בכורות אמר משה כך
אמר הקב"ה **פְּתוּצוֹת הַלְיָלָה אֲנִי יוֹצֵא**
בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, ולא אמר בְּתוּצוֹת, שמא
יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה
בדאי הוא. (ברכות, ד.)

ואשר על כן נעתר הקב"ה לתפילת
יצחק ולא לתפילת רבקה, **שלא יאמרו**
עדיפה ברכת לבן מברכת אברהם.

וזה **שפירש רש"י** תפילת צדיק בן
צדיק, ולא תפילת צדיק בן רשע. לא
שהיה פסול ברבקה, ח"ו. אלא
הפסול בלבן שְׁבַרְכָה.

ויש לשאול, מאחר ונִצְטָר לֹא,
ודרשו לו ולא לה, מה עזרה רבקה
בתפילתה.

ויש לפתור על פי תרגום יונתן בן
עוזיאל, דאף יצחק הוה עקר,

ולכאורה יש לשאול מדוע לא חל
עליה הכלל אשר חל על ישמעאל
באשר הוא שם. שלפי מעשיו הוא
נידון באותה שעה, ורבקה הרי היא
צדקת פְּשֻׁרָה אמנו, **כפירש"י** [לעיל
כ"ד ס"ז] **והרי היא שרה,** ולא רק
באותה שעה אלא כל חייה קדושה
וחסד.

ויש לומר שדייק הכתוב ויעתר לו
ולא לה, שהיא צדיקה בת רשע, שלא
יאמרו משפחתה שבזכות ברכתם **"את**
היי לאלפי רבבה" נתעברה. **ולכן**
פירש"י על רבקה צדיק בן רשע.
אלא ודאי נפקדה בזכות אברהם
שנאמר לו **ככוכבי השמים,** ולזה
פירש"י על יצחק צדיק בן צדיק.

והוינן בה, ומה בכך אם יאמרו
שבזכות ברכתם נתעברה. הרי בידוע
ממדרש תנחומא **שלבן הוא בלעם,**
ולגבי בלעם כבר פירש אוה"ח הק'
לעולם ברכת בלעם כברכת חמור.
ועוד שסוף כל סוף מתקיימת **ברכת**
הקב"ה כי ביצחק יקרא לך זרע.

ויש לומר שהקפיד הכתוב על חילול
השם בפי הבריות. שהרי כל
פעולותיהם של האבות הק' היו לקדש

לעומקו של מקרא תולדות

וגם כאן כמו אצל יצחק, היה צריך דוד לעזרתו של אבישי בן צרויה, שאין אסיר מתיר עצמו מבית האסורים.

נמצאנו למדים שרבקה היתה צריכה לעזר וסיוע מיצחק להפוך מזלה עליה בתפילתו, ויצחק היה צריך לעזר וסיוע של רבקה בבחינת עזר כנגדו להועיל לו בתפילתו, להוציא לפועל את כח ההולדה שנטע בו אברהם אביו בעת העקידה.

ובזה ינתן טעם לאומרו: וַיַּעֲתֶר וַיִּצְחָק לֵאמֹר: שְׁעָזְרוּ זֶה לְזֶה בְּתַפִּילָתָם. וַיַּעֲתֶר לֹא ה', שְׁתַּפִּילוּתֵיהֶם עָזְרוּ גַם לֵה גַם לֹא.

וידייק מלשון הגמרא הנ"ל [בסוכה יד.] למה נמשלו תפילותיהן של צדיקים לעתר. ודייק בלשונו ואמר של צדיקים, גם של רבקה וגם של יצחק.

ועל דרך הסוד עתר הוא שם קדוש מע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים בפרשת בשלח [י"ד, יט-כ"א], ויסע ויבא ויט, שבהם ע"ב אותיות בכל פסוק, וכשנחננים הפסוקים זה למעלה

ואתרווח. שכשם שרבקה היתה עקרה, כך יצחק גם היה עקר. ואע"ג שנאמר לעיל אברהם הוליד את יצחק, שהוליד בו את כח ההולדה, עָדִין עָצְרוּ הַקָּב"ה מִלְּהוֹלִיד, שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים. ואין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

ולכן עמדה רבקה והתפללה על יצחק, והועילה להפוך מידת הדין למידת הרחמים לגבי יצחק, שיהיה ראוי להוליד. נמצאנו למדים שהיו מתפללים איש על רעהו, וחל עליהם הכלל שנאמר באברהם, המתפלל על תָּבְרוּ וצריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. ובזה נענו שניהם כאחד.

וכן מצינו בדוד המלך שנשאל משמים מה הוא מעדיף לכפרתו. שימות הוא או שימות זרעו. ובקש מהקב"ה שימות הוא ולא זרעו. ונקלע לסכנת חיים, אמר לו אבישי בן צרויה כנסת ישראל בסכנה, אֲפִיף צְלוֹתֶיךָ! ופירש"י שם הפוך תפילתך ואמור לפניו מוטב יִקְלָה זרעך ולא תִמָּסֵר ביד אויב. ענה לו דוד אם כן סייען בהדן. ופירש"י שם עזור לי בתפילתך להפוך את תפילתי. היינו דכתיב ויעזור לו אבישי בן צרויה.

לעומקו של מקרא תולדות

הַבְּנִים בְּקִרְבָּהּ. או שיאמר הכתוב וַיִּתְרַצְצוּ בָנִים, ומאי הַבְּנִים בה"א הידיעה.

ולעומקו של מקרא נראה לומר שנאמרו שתי פעמים **ויעתר**: וַיִּעְתֵּר וַיִּצְחַק לה' לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הָיָה וַיִּעְתֵּר לֹא ה'.
והם כנגד שני הבנים.

ותמר רבקה, היינו דכתיב וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּהּ, **אותיות ברבקה.** בסדר הפוך, כעתר הזה שמהפך את התבואה בגורן.
ועל דרך הצת, ויעתר נוטריקון: יעקב **עשו** תאומי רבקה.

וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם-כֹּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְדָּה לְדָרְשׁ אֶת-יְהוָה (כה, כב')

אם-כֹּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי פירש רש"י אם-כֹּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי מתאוה ומתפללת על ההריון.

ולכאורה אינו מובן, מדוע זה תמאס ח"ו בהריון אף אם הוא קשה, לאחר

מזה יוצאים ע"ב שלשות של שמות הקדש [הנהגים ונמחקים], ובהם השם הק' ערת: [בשימת לב, יש בכתיבת הפסוקים ג' שיטות כמבואר בפרשת בשלח, והשם ערת הוא לפי השיטה השלישית]:

ו י ט ם ע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאתריהם [פס' יט']

ויבא בין | מתנה מצרים ובין

מתנה : ש ך א ל [פס' כ']

וינלך ה' א ת הים ברוח קדים ענה כל-הלילה [פס' כא']

וכפי שמביא ה"אוהב ישראל" מאפטא שהם שמות של חסד ורחמים וניתנים להיקרא ולהידרש ישר ולמפרע ובהיפוך אותיות, ואשר על כן ידרש שם זה כאן לעניין עתר. שהקב"ה **נעתר** לתפילתם על ידי מלאך החסד והרחמים הנקרא עתר.

וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּהּ [כ"ה, כב']

יש ליתן את הדעת מדוע אמר הכתוב **הַבְּנִים בה"א** הידיעה, כלומר היכן נרמז קודם לכן שיש שני בנים בקרבה. היה צריך להקדים ולומר **ובבטנה תומם,** ואח"כ לומר **וַיִּתְרַצְצוּ**

לעומקו של מקרא תולדות

"אנכי ה' אלקיך", ומעיד על עצמו שרשע הוא **שהרשעים בחייהם קרויים מתים** והוא אומר הנה אנכי הולך למות, ועוד שמבזה את הבכורה באומרו **למה זה לי בכורה, אם-פֶּן למה זה אנכי מתאוה ומתפללת לבן כזה שמבזה בְּלִמָּה זֶה את אנכי ה' אלקיך.**

ועוד ידויק מדבריה שאמרה לְמָה זֶה, לְמָה זֶה לי בן שכל כולו עולם הזה. שכן אמר מן האדום האדום הזה.

ותשובת הַשֵּׁם לְשֵׁם ברוח הקדש היתה, שטעות בידה, כי לא בן אחד בקרבה כי אם שְׁנֵי גוֹיִם. וַיֵּאמֶר יְהוָה לֵּה שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָה. שאם הָאֶחָד מבזה, הרי הַשְּׁנֵי מכבד. ואם הָאֶחָד כל כולו את העולם הזה ירצה, הרי הַשְּׁנֵי כל כולו לעולם הבא יוצא.

וכאומרו: עתיד לצאת ממך יעקב שיאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. כלומר לא ידעתי שמקום זה הוא מקום הקדושה

עשרים שנות עקרות. שהיה עליה להתפלל ולהתאוות שיהא ההריון בנקל ובשלום.

ועוד יש לשאול, במה נחה דעתה בתשובה שקבלה בבית המדרש של שֵׁם, על ידי שֵׁם בן נח, שְׁהַשִּׁיבָה ברוח הקדש: שני גויים וגו'. הרי צער ההריון עדין קיים.

ולעומקו של מקרא, יש לומר שחשבה רבקה כי בן אחד יש לה, ואף כי ירצה לצאת בעברה ליד בית המדרש מכל מקום בועט הוא לצאת גם בעברה ליד בית התיפלה, והנה נחפשו מצפוניו של עשו בקרבה עוד בטרם היוולדו, שעתיד הוא לומר כי עיף אנכי, שְׁעֵיף ממצות "אנכי ה' אלקיך, וכן עתיד הוא לומר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה, ורשעים בחייהם נקראים מתים, ושמא בנה הוא כאחיה לבן הרשע המתחסד כלפי חוץ, ובתוך תוכו ישכון הַרְשָׁע, ורוב בנים הולכים אחר אחי האם, ואשר על כן אמרה רבקה, אם-פֶּן, שיש לי בן שְׁעֵיף ממצות

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד על דרך הטעמים נרמזו אלין
מליא באמרה אם-כֵּן לְמַה זֶה אֲנֹכִי.
ובשימת לב, יוטעמו המלים לְמַה זֶה
במירכא טיפחא, ובזה הן נפרדות
מהמילה אֲנֹכִי. ורומזות לְעֵשׂו, שביזה
את הבכורה כשאמר וְלְמַה-זֶה לִי
בְכֹרָה.

והמלה אֲנֹכִי הנפרדת מהן, תרמוז
ליעקב שנתן כבוד ליוצרו באמרו אֲכֹן
גַשׁ ה' בְּמִקּוֹם הַגָּה וְאֲנֹכִי לֹא יִדְעָתִי.

ועוד יש לומר דהיא היא הרציצה
האמורה בפסוק וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ, שזה מבזה וזה נתן כבוד.
וכדפירש רש"י, שְׁעֵשׂו לבית התיפלה
לרוץ יְרָצָה, ויעקב לנחול שני עולמות
לצאת יְרָצָה.

ועוד על דרך הצח נאמר: עשו
שממנו יצא המן נאמר בו רציצה על
שם שנתרוצץ ונתלוצץ כפי שנאמר
בהמן, [ביוצרות לשבת זכור] אֶץ
קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ, קוֹצֵץ לְקוֹצֵץ, בְּדַבּוּר
מְפוֹצֵץ, רְצוּצֵי לְרְצוּצֵי, לִץ בְּבֹא
לְלוֹצֵץ. בְּלִץ וְנִמְלּוֹצֵץ.

והטהרה של אנכי ה' אלקיך
שמשם יוצאה הוראה לישראל.

ועוד אמר לה שם בן נח ברוח
הקדש, שאם עשו אומר למה זֶה,
וכביכול מתכוון כלפי שמיא,
לפרוק עול מלכות שמים, יאמרו
בני יעקב זֶה אלי ואנוהו, לקבל
עליהם עול מלכות שמים. ועל כך
ראוי להתאוות ולהתפלל על
ההריון, אף שקשה הוא.

ועוד, שנחה דעתה גם באמרו לה:
מִמַּעַיִן יִפְרְדוּ. ולא יקרב זֶה אֶל זֶה,
ועוד, רמז לה לדבריה שאמרה לְמַה
זֶה, שיצא ממנה יעקב שיודה לו
המלאך ויאמר לו: למה זה תשאל
לשמי.

ובזה ודאי נחה דעתה מהתשובה
שקבלה בבית המדרש של שם
ועבר.

ועל דרך הצח, מוטעמת המלה
שְׁנִי בטעם מהפך, לרמוז לה שאין
כאן בן הפכפך, אלא שְׁנִי בטעם
מהפך שמסביר לכאורה את הרגשת
ההפכפך.

לעומקו של מקרא תולדות

נהנה בהם. אם כן מהו צנון וחזרת
שכביכול נהנה מהם.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח,
יש לומר, צנון שצנון את תאוותיו,
וחזרת שחזר על לימודו, ובזה היתה
ניכרת גאוותו הרוחנית, שגבה לבו
בדרכי ה'.

ממעניף יפרדו. פירש רש"י: מן
המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה
לתומו.

ועל דרך הרמז, ירמזון אליו מליא
על מחלוקתם של רבי ואנטונינוס
בענין היצר הרע. (כמובא בסנהדרין
צא.):

אמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי
יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או
משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל
א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת
יצאה. אמר רבי דבר זה למדני
אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר
{בראשית ד-ז} לפתח חטאת רובץ.

ויש להבין מחלוקתם ומדוע חזר בו
רבי מלימודו וקיים את הלימוד של

ואילו ביעקב תאמר רציצה לטובה,
שהוא כנוטריקון: ראה צור יעקב
צדיקה היושב באהל קדש.

ויאמר יהוה לה שני גיים) גוים
בבטןך ושני לאמים ממעניך יפרדו
ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד
צעיר (כה, כג)

שני גוים. א"ר יהודה אמר רב אלו
רבי ואנטונינוס שלא פסק משולחנם
צנון וחזרת. (ברכות נ"ז ע"ב).

ובשימת לב, קרינו גוים וכתוב גיים.
והוא מלשון גאות. שהתנהגו לכאורה
בגאות. אלא שרבי הבא מיעקב התנהג
בגאות רוחנית, כעין מה שנאמר
ביהושפט מלך ישראל (דברי הימים ב
יז, ו') ויגבה לבו בדרכי ה', ולעומתו
אנטונינוס שבא מעשו, התנהג בגאות
גשמית.

והוינון בה, מאי צנון וחזרת שלא
פסק משולחנם. והרי רבי כשנפטר
הרים עשר אצבעותיו ונשבע שלא

לעומקו של מקרא תולדות

משעת יציאה, כי רצה לעכבו מלצאת לפניו.

והוא אינו יודע את שגלוי לרבי. שיצה"ר שולט באדם משעת היצירה. ומה שיד יעקב **אוחזת בעקב עשו** הוא משעת יצירה. לא רק לעכב יציאת עשו, אלא אחיזתו בעקב אחיו היא מראשית הוויתו ועד אחרית הימים. ומה שעשו לא בעט ויצא הוא **משום שיעקב היה אוחז בעקבו** כבר מבטן אמו.

וייעקב עצמו לא יצא בטרם הזמן כי היה המלאך מלמדו כל התורה כולה. ורק היה **מרטט ומרקד בעבר אמו ליד בית המדרש.**

ולא נותר אלא לברר מדוע אם כן הסכים רבי עם אנטונינוס ועוד הביא ראיה לדבריו מ"לפתח חטאת רובץ".

ולעומקו של מקרא, כוונתו של רבי בזה שלא יאמר אנטונינוס שידו של יעקב **אוחזת בעקב עשו בגלל יצר הרע.**

אדרבה, היה זה **יצר הטוב** שעמד על שלו ועל זכותו להיות הבכור, כפירוש

אנטונינוס הגוי. ועוד הביא ראיה לדבריו.

וביאור הדברים: רבי וכן אנטונינוס **לכאורה** יודעים היטב כי יצר הרע באדם **משעת יצירה.** שכן **עשו,** זקנו של אנטונינוס בבטן אמו כבר רצה לצאת **לעבודה זרה.**

וכן יעקב מבטן אמו ומשעת יצירתו כבר היתה ידו טבועה ואוחזת בעקב עשו. ובעבר אמו ליד בית המדרש רצה יעקב לצאת.

ואם כן יש להבין מה מחלוקתם. **ויש לומר** שאין חולק שיצר הרע מתהווה באדם משעת יצירה. רק מחלוקתם היא ממתי יצר הרע שולט באדם.

אנטונינוס הבין לשיטתו, שאם יצר הרע שולט באדם **משעת יצירה** א"כ **בועט במעי אמו ויוצא** טרם זמנו. והרי עשו אמנם בעט לצאת, אבל לא עד כדי יציאה. והיא ראייתו שיצה"ר שולט באדם רק **משעת יציאה.**

וכן לשיטתו הבין אנטונינוס כי אחיזת יעקב בעקב עשו היתה רק

לעומקו של מקרא תולדות

וכאומרו: דבר זה, שכך חשב עשו, שלפתח חטאת רובץ, זה למדני אנטונינוס. ולא השכיל עשו להבין שמה שהוא רובץ לפתח, זה באקראי, כי לא יכול לו במעי אמו, שהרי **יעקב היה מעכב בעדו**, באחיזת ידו.

והשתא דאתית להכי, יש להעיר ולהאיר מה שאומרים שיצר הטוב נולד רק בגיל הבר מצוה, משנהיה לאיש. אכן כן, יש לדייק שאז הוא נולד בפועל. אך כמו שלכל ילוד יש זמן עיבור עד לידתו, כן יצר הטוב ימי עיבורו הוא י"ג שנה. ומשנגמר עיבורו בהיותו בן י"ג שנה, אזי הוא נולד בו, היצר הטוב. אך בכח הרי עיבורו הוא משעת יצירה, שנאמר וייצר, בשניח יודי"ן.

ומה שיעקב אוחזת ידו בעקבו, זה בעצם המהות של יעקב.

ועוד יש להאיר בזה, מה שעשו רצה לצאת לבית התיפלה, גם זה אינו עניין ליצר הרע, אלא זה טבעו של עשו. שמזמן היצירה הוא כופר בהשגחה. ובזה צדק אנטונינוס, שאם יצר הרע מזמן היצירה הרי הוא בועט. ואין לך בעיטה גדולה יותר מאשר לכפור

רש"י. וגם הפסוק "לפתח חטאת רובץ" מעיד שיצר האדם מתהווה בו **בשעת יצירה**. וזו הסיבה שהוא רובץ **בפתח. שאם אינו שולט בו בבטן אמו**, ממתין הוא לו לפחות **לפתחו**. אך בודאי יאמר רבי שיצר האדם מתהווה בו משעת יצירה שנאמר **וייצר**. בשני יו"דים.

ומעתה יש ליתן טעם לדברי רבי שאמר "דבר זה למדני אנטונינוס". **והוי"ן פה**, מה הוא אותו דבר שלמד מאנטונינוס.

ויש לומר, מה שלמד מאנטונינוס הוא מה שהוקשה לו, **מדוע לא קבל עשו את הדיו**, שהבכורה מגיעה ליעקב. **והרי ידו אוחזת בעקבו**. אלא שעשו חשב שידו של יעקב אוחזת בו באקראי, **משעת יציאה**. והתגלגל מזה שמכר לו את הבכורה, ומעת המְכָר שוב לא יכול לערער בדבר. ולו הבין עשו מה שהבין רבי, שיד יעקב אחזה בו **משעת יצירה**, והאחיזה לא באקראי היא אלא בעצם הדבר, היה מוותר לו, והיתה נמנעת המכירה, ואם היה מתחרט לא היה פתחון פה ליעקב. והקב"ה סובב שתהיה מכירה כדי שלא יוכל לחזור בו.

לעומקו של מקרא תולדות

**וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם
בְּבִטְנָהּ. (כה, כד)**

תוֹמָם. כתיב חסר, (תאומים אין כתיב
כאן אלא תומם) חסר א'י', ופרש"י
לפשוטו של מקרא **אחד צדיק ואחד
רשע**.

ויש לשאול, היכן נרמז כאן בחסרון
האות א' והאות י' **שאחד צדיק ואחד
רשע**.

ועל דרך הרמז והצח יש לומר
שהאותיות א'י' החסרות יורו על
נוטריקון **אין ?רָאָה**.

או פלך לדרך זו, שחסרון האותיות
א'י' יראת אלקים. ומכיון ש**חָסְרוּ**
האותיות א'י' הרי זה **כחסרון ביראת
אלקים**.

וכאומרו שהאחד חסר **ביראת
אלקים**. לכן נכתב **תוֹמָם ולא
תאומים**.

ועדין יש לשאול, והרי שתי
אותיות חסרות כאן. א'י', ואולי יודיע

במציאות השם כבר בבטן האם. אך
כפועל לא בעט כי עקבו אחוז ביד
יעקב.

וזה שאמר הפסוק **מִמַּעַיַן יִפְרְדוּ**.
שאין הכוונה דווקא **ליעקב ועשו**
שיפרדו זה מזה כבר בבטן. אלא ודאי
יש לומר **לעומקו של מקרא**, ממעיך
יפרדו כל אחד ואחד בפני עצמו. **עשו
יפרד מבוראו, ומיצר הטוב. ויעקב
יפרד מיצר הרע, כבר מבטן אמו**.

אבל הם, יעקב ועשו אחוזים זה בזה
מבלי יכולת להיפרד כלל. שנפילת
עמלק אחוזה בעליית יעקב, שכאשר
הקול קול יעקב אין הידים ידי עשו,
ואינו יכול להזיקו כלל. וזה נרמז
בברכת יצחק **והיה כאשר תריד
ופרקת עולו מעל צוארך**.

ועל דרך הצח מאי תריד, נוטריקון:
תראהו יורד. שאם אין הקול קול
יעקב, ח"ו, הידים ידי עשו.

וזה שאמרו לא חרבה צור אלא
מבנינה של ירושלים, תובכ'א.

לעומקו של מקרא תולדות

ואשר על כן אמרו במדרש (מדרש חסרות ויתירות) שכתוב חמש פעמים אליה חסר בלי וי"ו, וחמש פעמים יעקב מלא עם וי"ו, שאליהו נתן את ה-ו' מִשְׁפֹּן ליעקב שיבא ויגאל את בניו. לכן תשתייך ה-ו' ליעקב, ותורה על יעקב שהוא הצדיק מן התומם.

או פלך לדרך זו, מזה שהחסירה התורה אותיות י"א מן המילה תאומים, ירמוז הדבר בדרך של נוטריקון. שכן האותיות י"א הם ר"ת ידו אוחזת. מי שידו אוחזת, הוא הצדיק. שבזה הוא ממלא את החסרון של י"א שבמילה תומם.

ועוד על דרך הרמז י"ל, שהאותיות החסרות של אל"ף ויו"ד באות לרמז, על אלופו של עולם הנעלם מעיני כל חי, היא האות א' שהיא ראשונה משם אלקים, והאות י' תרמוז על יעקב, שהיא ראשונה בשמו, ודמותו חקוקה בכסא הכבוד וגם הוא בבחינת נעלם, והאות ו' של תומם מְחַכְכֶּת ביניהם, היא האות ו' אשר תורה על שם ה', ועל ידה נהיה יעקב איש תם

הדבר על חסרון בשניהם. ומנין לומר שאחד צדיק.

ולעומקו של מקרא יש לומר, מה שפירש רש"י שהאחד צדיק, לא מחסרון שתי האותיות. אלא מכך שהאות ו' לא נחסרה. שהרי לא כתוב תומם, אלא תומם.

והאות ו' תורה על האחד שהוא צדיק, והוא יעקב. שהרי הו' משם הו"ה לעולם תורה על ספירת התפארת, היא ספירתו של יעקב, הנמשכת מן היסוד היא ספירתו של יוסף. וכפי שנאמר בפסוק (תחילת וישב) אלה תולדות יעקב יוסף. כמובא בשערי אורה לר' יוסף ג'יקטאלי, שה-ו' משם השם תורה על היסוד והתפארת, כזה:

י	חכמה
ה	בינה
הסד	גבורה

ו

תפארת-יסוד

ה

מלכות

לעומקו של מקרא תולדות

וכל הנ"ל נרמז ב-ו' של המילה
תּוֹמֵם. שה-ו' מורה על חיבור בין
יעקב אבינו והקב"ה.

ועוד על דרך הסוד י"ל, שאותיות
או"י שבמילה תאומים במילואה, הן
מילואי האותיות ו' שבשמות ה'
שבארבע עולמות אבי"ע: א' כנגד ואו
שבשם יוד הא ואו הא, וכן בשם יוד
הי וא"ו ה"י שבעולם היצירה
והבריאה, ו' כנגד ו"ו שבשם יוד הה
ו"ו הה שבעולם העשייה, והאות י'
כנגד ויו שבשם יו"ד הי וי"ו הי. והן
מופיעות בשמו, יעקוב ישראל. לומר
לך שיעקב הוא עיקר התולדה של
התאומים. וללא אותיות אלו פֶּתַב
תָּמַם. וירמוז על יעקב שיהיה איש תָּמַם
יושב אהלים.

וַיְדַו אֶחָזֶת בְּעֵקֶב עֵשָׂו. (כה, כו')

בשימת לב לכך שהתורה הנצחית
מציינת אחיזה זו, יש לומר שאחיזה
זו נצחית היא, ואינה באקראי. ובודאי
היה זה לנס ולאות ולמופת כיצד זה

יושב אהלים. אל תקרי אהלים אלא
אלהי"ם. שקבע מושבו בשכינה
לקיים בזה את הפסוק **פִּי יַעֲקֹב בְּחָר**
לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לְסֻגְלָתוֹ (תהלים קל"ה,
ד').

ומובא בזה"ק פר' ויצא דף
קס"א ע"ב עדיין איננו יודעים מי
בחר את מי. האם יעקב בחר לו [את]
י-ה, או י-ה בחר לו את יעקב. וז"ל:
תָּא חֲזִי פִּי יַעֲקֹב בְּחָר לוֹ יָהּ, עַד כָּאֵן
לָא יַדְעָנָא מֵאֵן בְּרִיר לְמֵאֵן, אִי קוֹדֶשְׁא
בְּרִירָה הוּא בְּרִיר לִיהּ לְיַעֲקֹב, אִי יַעֲקֹב
בְּרִיר לִיהּ לְקוֹדֶשְׁא בְּרִירָה הוּא. אֶלְא
מִמַּה דְגָלִי קָרָא, יַדְעָנָא דְקוֹדֶשְׁא בְּרִירָה
הוּא נְטִיל לִיהּ לְיַעֲקֹב לְעַדְבֵיהּ, [הוא
לקח לו את יעקב לחלקו], דְכַתִּיב,
(דברים לב) פִּי חֶלֶק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְל
נִחְלָתוֹ.

מהזוה"ק הנ"ל עולה שהשכינה הק'
קבעה מושבה ביעקב, כשם שיעקב
קבע מושבו בהשכינה הק'.

השכינה הק' קבעה מושבה ביעקב,
כנאמר (תהלים כב, ד') וְאַתָּה קְדוֹשׁ
יוֹשֵׁב תְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, ויעקב קבע
מושבו בהשכינה הק', שנאמר יושב
אהלים.

לעומקו של מקרא תולדות

יעקב, ואחיזה זו היא מהותו של יעקב, כאדם האוחז את הסטרא אחרא כל ימיו שלא יוכל לו.

וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו. רמז הכתוב ליציאת מצרים. אל תקרא יָצָא אלא יָצָא. ואחרי כן יָצָא אחיו. אחרי שִׁישְׁעוּ להשם ותעלה שועתם אל האלקים, וירמוז למה שנאמר בברית בין הבתרים (טו, יד) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָאוּ בְרַכְשׁ גָּדוֹל.

ועוד י"ל בַּעֲקֵב יֵשׁוּ בזכות עֵקֵב אשר שמע אברהם בקולי.

ואחרי כן יָצָא אחיו. ברש"י, ויעקב בא לעכבו כדי שיטול את הבכורה מן הדין.

ויש לשאול, מדוע עכבו הקב"ה ליעקב ולא הוציאו ראשונה, ויש לומר שהקב"ה לא עשה כן, כדי שבני בניו של יעקב יטלו את הבכורה בכח מעשיהם הטובים ותפילתם הזכה, כמובא ברש"י על הפסוק "בני בכורי ישראל" [שמות] כאן חתם הקב"ה על

ידו של ילוד בן יומו תקועה בעקב אחיו מבלתי יכולת להוציאה כלל. ואשר על כן נאמר בזה הלשון בדרך של הפתעה והתפעלות. והנה. שיזכרו האחיזה הזאת לדורות עולם.

ועוד י"ל, נאמר אֶתְּנֶה בלשון הווה. אֶתְּנֶה בַּעֲקֵב יֵשׁוּ לעולם. והיא בזכות ברכת אברהם עֵקֵב אשר שמע אברהם בקולי, עד אשר יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

ועוד י"ל, וְיָדוּ אֶתְּנֶה בַּעֲקֵב יֵשׁוּ, וגם לאחר שהוציאו את ידו נשארו עקבות אצבעותיו בעקבו לעולמים, ככתוב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַּעַמִּים. אל תקרא פַּעַמִּים אלא פַּעַמִּים. מלשון צעדים. שעל כל צעד וצעד מרגיש עשו את ידו של יעקב בעקביו. והוא כנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור.

ועוד י"ל וְיָדוּ אֶתְּנֶה ר"ת וי"א. וכאילו רמז יש כאן לברכתו "ויתן לך האלקים". שידו אוחזת את הברכה המגיעה לו.

ועוד י"ל, וְיָדוּ אֶתְּנֶה בַּעֲקֵב יֵשׁוּ, י' של ידו ועקב של עשו, הם שמו של

לעומקו של מקרא תולדות

ומשנולדו, לא יכול היה יצחק לקיים מצות מילה לא ביעקב ולא בעשו. לא ביעקב שהרי נולד מהול, וגם לא בעשו שהיה אדום ומסוכן. ואע"פ כן היו שְׂשִׁימִים בבואם, לעשות רצון קונם.

לכן נאמר וַיִּצְחָק בֶּן שְׁשִׁימִים שָׁנָה בְּלֶדֶת אִתָּם. אל תקרי שְׂשִׁימִים אלא שְׂשִׁימִים.

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדָה. (כה, כז').

וייהי לשון צער. שאל מול צדיקותו של יעקב נתגלה ביותר לעין כל רשעות עשיו. וַיְהִי עֲשׂוֹ צער לכל.

וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדָה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֲהָלִים [כה, כז']

בשימת לב: בעשו כתוב פעמים אִישׁ, אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדָה, וביעקב אִישׁ פעם אחת וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם. לומר לך שעשו אין תוכו כברו והוא כשני אנשים, אחד בפה ואחד

שטר המכירה. רק לאחר שזעקו אל ה' בצר להם ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה.

ואולי לזה רמז הכתוב במלים ואחרי כן. אחרי כן, יצא אחיו ביד רמה עת תעל שועתם אל האלקים מן העבודה.

בלו כאדרת שער. ובעכּן כתיב כאדרת שנער. שעכּן נכשל בחמדת האדרת כנער, כמו שְׁנַעַר חומד בדרך שטות. אבל עשו היה לבוש במידותיו הרעות כעשוי שלא יכול לשנות טבעו, ולכן כתיב בלו, שכל כלו היה טבוע ברשעות התאוות.

וַיִּצְחָק בֶּן-שְׁשִׁימִים שָׁנָה בְּלֶדֶת אִתָּם (כה, כו')

יש ליתן את הדעת על מה הדגישה התורה את גילו של יצחק בלדת אותם.

ושמא יש לומר, שכל זמן ההריון, היו יצחק ורבקה מצפים וממתנינים לקיים מצות המילה כנאמר (תהלים קיט, קסב) שֵׁשׁ אָנָּכִי עַל-אֲמָרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שְׁלַל רֶב.

לעומקו של מקרא תולדות

צב,עמ"ב) שדימה את עשו לדקל רע שהולך אצל אילני הסרק (רש"י):

א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי, אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא.

דבר זה כתוב בתורה דכתיב {בראשית כח-ט} וילך עשו אל ישמעאל. ומן הנביאים שנאמר ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויהיו עמו. ומן הכתובים שמצאנו {בן סירא יג שהוא "כעין כתובים" רק לא נכלל בכ"ד ספרים} כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו, ומן המשנה כל המחובר לטמא טמא (כלים כה,ה), ורע"ב שם, וכן טו, ד, עיקר תויו"ט), ומן הברייתא רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו. (חולים סה.).

ומובא בתוספות שם ד"ה דשרכי: דשרכי. בטלנים. וכן בשרכא בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלט. ושם). כמו איש יודע ציד (בראשית כה) ומתרגמינן גברא נחשירכן ומפ' רבינו תם: נח ובטל.

בלב, ויעקב תוכו כברו, שפיו ולבו שוים, ולכן נכתב איש תם.

איש ידע ציד בתרגום גבר נחשירכן.

ויש לעיין בתרגומו, מה הוא גבר נחשירכן. וכיצד יהיה זה תרגום לאיש יודע ציד.

ובשימת לב יש לחלק את המילה נחשירכן לשתי מלים. נחש-ירכן. ואכן נמצא ב"ציוני", (מלוקט מספרים הק') לר' מנחם ציוני: שהיה סימן נחש על ירכו של עשו לרמוז כי הוא מסטרא דנחש.

ועוד יש לומר, שלכן נקרא נחשירכן, שמציאות עשו כמציאות הנחש הקדמוני המחפש לצוד ולפגוע בכל דורותיו של יעקב הנמשלים לירך. ככתוב ויהי כל-גפוש יצאי ירך יעקב שבעים גפוש.

ועוד יש לומר, כי ירמוז תרגום זה גבר נחשירכן, לדברי רבא (בבא קמא

לעומקו של מקרא תולדות

ויעקב איש תם, בתרגום גבר שלים. שמתגבר להשלים את עצמו, וזו היא תמימותו. ועשו לעומתו עושה עצמו כבר שלם, שכן עש"ו מלשון עשוי. ובמהר"ל מצאנו עש"ו בגי' שלו"ם. שאינו צריך להתגבר לעבוד על עצמו. וביעקב נאמר שלים כעין ו"ו קטיעא, שצריך תמיד לעמוד להשלמת עצמו כמו פנחס שנאמר בו ויקח רומח בידו.

ויעקב א"יש ת"ם. נוטריקון אמ"ת. תתן אמת ליעקב. איש תם יושב אהלים, ת"ם אותיות מ"ת, מת באהלה של תורה. ועוד י"ל, ויעקב איש תם יושב אהלים מקיים שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמן. תם שלם. כל כולו יושב אהלים. וזו ראת שמים עליה אמרו חז"ל כי זה כל האדם. בתמימותו.

וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו פִּי צֵיד בְּפִיו
וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב. (כה, כח)

יש לשאול, כיצד ילך יצחק שולל אחרי פיו של עשו, ויש לומר שהמלה פִּי

ובערוך גורס גבר נחשידכן בדל"ת. ומפרש לשון שקט, ותשקוט הארץ תרגומו ושזוכת ארעא (שופטים ה).

ויש לומר בזה כוונתו לעשו שהיה עושה כל מעשיו הרעים בשלוות הנפש, שכן מעשיו הרעים היו מצננים את רתיחת דמו. ולהבדיל, כאדם המשתדך ויש פת בסלו ונח מרתיעת דם הנעורים אשר בו.

וכן מצאנו במי המבול (בראשית ח, א') וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּח הַמַּיִם, תרגם יונתן וַאֲשַׁתְּדַכּוּ מַיָּא. ופירש רש"י שם וישכנו. כמו כשודך חמת המלך (אסתר ב, א.), לשון הנחת חמה.

ואשר על כן על כל הנ"ל, שם לו עשו הרשע למטרה לפגוע בירכו של יעקב עד אשר עלתה לו מעט, שנאמר וַתִּקַּע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהַאֲבִקוֹ עִמּוֹ. ולכן נקרא נחש-ירכן.

והוא סוד וַיְדַו אֶהְזֹת בְּעַקֵּב עֵשָׂו. שהבא להרגך השכם להורגו ובטרם יפגע עשו בירכו, יפגע יעקב בעקבו.

לעומקו של מקרא תולדות

וזה שנאמר וַיִּצְחַק, שאהבתו לעשו היתה בלשון עבר, ואינה נצחית, והיה רק אמצעי לחנכו ליראה. ולכן חשב לברכו בטל **השמים** תחילה, כדי להחיל עליו **יראת שמים**. וזכה בזה יעקב, לְשֵׁלֵב היראה והאהבה בעבודתו ובלמודו.

וכמובא בספרים הק' שיראה ואהבה משולבים זה בזה, כאשר היראה היא סולם להגיע אל האהבה, ואשר על כן יש להם אותיות משותפות: **אה**. ש **אה** של היראה הן ה-**אה** של **אהבה**. ובשלבי הסולם של עבודת ה' יקראו כך: יראה.

והיא עבודת יעקב. עבודת **התפילה והתורה. שבתפלתו השיג** השגות היראה ככתוב מה **נורא המקום הזה. ובתורתו השיג** השגות **האהבה, שנאמר יֵשֵׁב אֲהָלִים.** ויש בזה אותיות **אהבה**. שאם תצרף שתי המלים אחת לאחת, יתקבלו אותיות **אהבה, כזה: ישבאהלים.**

וכמובא במשלי (ה'יט') אֵילַת אֲהָבִים וַיִּצְחַק הֵן יִרְדֶּה יְרוּדָה בְּכָל עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד. וכמו שפירושוהו בעסק התורה.

אינה בהוראה של סיבה. אלא בהוראה של אף-על-פי. כמו שנאמר "כי מגשה הבכור" אף על פי שמגשה הבכור שם יעקב יד ימינו על אפרים. כן כאן, **אף על פי** שיצחק יודע כי ציד בפיו של עשו, **אף על פי כן** הוא אוהבו **כדי לקרבו.**

וַיִּצְחַק אֶת עֵשָׂו וְגו' וַרְבֵּקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב.

יש ליתן טעם בשרש חילוק אהבתם. **והנראה לומר בזה, על דרך המוסר ועבודת ה',** שהם שתי דרגות בעבודת ה'. יראתו ואהבתו.

רבקה היא בחינת **האהבה, אֶהְבֶּת ה'.** (וכמובא בלעומקו של מקרא עה"פ ותתכס). ולכן נאמר ברבקה **וַרְבֵּקָה אֶהְבֶּת.** ב-ו' החיבור ובלשון הווה. כי **אֶהְבֶּת ה'** היא הוויה נצחית מתמשכת.

ויצחק הוא בחינת היראה הנצחית כפי שנאמר בעקידה (ככ, יד') **בְּקֶר ה' יִרְאֶה** והוא לשון יִרְאֶה. ובזכותו היתה רבוצה אש על המזבח בצורת **אריה,** שהוא אותיות יִרְאֶה. וכן מובא בתיקוני הזהר.

לעומקו של מקרא תולדות

**וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו פִּי צֵיד בְּפִיו
וְרַבְקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב.** (כה, כח')

יש ליתן טעם מדוע נחלקו יצחק ורבקה באהבתם ליעקב ועשו.

ובשימת לב, ביצחק פירש טעם אהבתו. **כי ציד בפיו.** וברבקה לא פירש כל טעם לאהבתה.

וההסבר בזה הוא, שאהבת ת"ח אינה צריכה סיבה. ואהבת רשע צריכה סיבה.

ועוד יש לומר, שודאי יצחק אוהב את יעקב גם הוא, **אלא שנתן סיבה לאהבתו לעשו.** ומה שרצה לברכו הרי זה בגלל הבכורה, שיצא ראשונה ולא יבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. וגם ידע כי יעקב מבורך גם מבלעדי ברכתו.

ועוד, כי יעקב אע"ג שהיה אהוב על שניהם אין לו משפט הבכורה כנ"ל. כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו. וקל וחומר שעשו הוא בן אהובה, שנאמר **ויאהבה.** והרי באותה לשון נאמר על עשו **ויאהב יצחק את עשו.** כי יצחק

ועל דרך הצח, ולעומקו של מקרא, יראה למעיין שבלשון יאהב חבוי לשון יראה. שהן אותיות יאה בתוספת ר או ב. וזה שנאמר **וַרְבַּב יַעֲקֹב צָעִיר.** שהצעיר הוא יעקב יעבד את ה' בדרגות של רב. והיינו ר' וב' שהן אותיות של יראה יאהב.

ועוד יש לומר, שהיה יצחק אוהב בעשו את מצות המילה שנזדמנה לו אצלו. וזה שנאמר **וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת-עֵשָׂו פִּי-צֵיד** וגו'. ונרמז בפסוק של המילה **שָׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמַרְתְּךָ** כמוצא **שלל רב.** אלא שהיה צריך להמתין לו עד שיבריא. ויעקב נולד מהול. וזו האהבה אשר אהב אצל עשו, **אהבת מצות המילה** אשר כביכול ממתנת לו.

או כלך לדרך זו. מאי **פִּי צֵיד** בפיו. ויש לפרש **על דרך של אע"פ.** ויאהב יצחק את עשו אע"פ שציד בפיו, כי ממתין הוא אצל המילה.

לעומקו של מקרא תולדות

וַיִּבְרָא עֲשׂוֹ מִן-הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפָה
[כ"ה, כט']

פירש רש"י לפשוטו של מקרא: והוא עיף. ברציחה, כמה דתימא פּי עֵיפָה נִפְשֵׁי לְהַרְגֵימ (ירמיה ד, לא).

ולעומקו של מקרא יש לומר שדברי ירמיהו מוסבות אל הקב"ה. כביכול הקב"ה אומר עֵיפָה נִפְשֵׁי לְהַרְגֵימ. שהקב"ה מחכה לאדם עד יום מותו, אבל משהגדיש את הסאה הרי האדם כביכול מְעֵיף את הקב"ה מלחכות לו.

וכמו שמצינו במדרש רבה פרשת בא ואמרו שם שאין יגיעה לפני הקב"ה שְׁנֵאָמַר (ישעיה מ, כח): לא ייעף וְלֹא יִיָּגַע, [אומר הקב"ה] פְּמָה אֲנִי יָגַע בְּמִי שֶׁהוּא מְכַעֵס לְפָנַי בְּדַבְרִים בְּטָלִים, כְּמָה דְאֵת אָמַר (מלאכי ג, יז): הֲוֹנְעֵתֶם ה' בְּדַבְרֵיכֶם וק"ו בדברים אלו שהכעיס לפניו עשו הרשע באותו היום שעבר חמש עבירות חמורות.

ולכן נאמר וְהוּא עֵיפָה. לכאורה המלה וְהוּא מיותרת. שהיה יכול לומר וַיִּבְרָא עֲשׂוֹ מִן-הַשָּׂדֶה עֵיפָה. מאי והוא.

לא שת לבו אל המעשים החיצוניים של עשו ועל מראהו אלא על הַפְּנִימִים. ולכן התגלגלו הַפְּנִימִים של עשו אל חיק יצחק במערת המכפלה ביום מותו. (וכן תמצא בביאור הגר"א).

ויצחק אחז שהפנים של עשו טוב הוא, רק מעשיו מקולקלים. אבל רבקה ידעה שרוב בנים הולכים אחרי אחי האם, ועשו שיצא ראשונה **כשהוא עשוי**, נקרא **רוב בנים**, והולך הוא אחרי אחי האם **אחרי לבן**, ומזה ידעה כי גם פנימיותו מקולקלת. ולכן ורבקה אוהבת את יעקב.

ועוד, שיצחק אחז את הכלל **דברה תורה כלשון בני אדם**, וכאילו אמרה תורה באותה מטבע לגבי הבנים. ולא יבכר את הבן **האהוב** על פני הבן **השנוא**. ולא דוקא בן השנואה או האהובה. ורבקה לית לה כלל זה והתורה אמרה בן השנואה דוקא, ולא הבן השנוא. ואדרבה הבן האהוב מצוה לבכר על פני בן השנוא הבכור, כי לו, לבן האהוב, משפט הבכורה. ככתוב בתהלים פט: אֵף אֲנִי בְּכֹר אֶתְנֶהוּ עֲלֵיוֹן לְמַלְכֵי אֲרָץ.

לעומקו של מקרא תולדות

וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (כה, כט')

ברש"י לשון **תבשיל**. כתרגומו
ובשיל יעקב תבשילא. ויש להבין כפל
הלשון: **וַיֵּזֶד נָזִיד**.

ובפרשת יתרו נאמר במדרש רבה
ר"פ שמות על הפסוק (שמות יח, יא):
**כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ וּגו', בַּקְּדָה
שִׁבְשִׁלוּ, בָּה נִתְבַּשְׁלוּ**.

וכן הוא בגמרא פ"ק דסוטה די"א
ע"א מאי משמע דהאי זָדוּ לישנא
דקדירה הוא, דכתיב **וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד**.

והרד"ק בספר השרשים מביא כי
בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ הוא משרש **זוד**,
ולעומתו **וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד** שהוא לשון
תבשיל, הוא משרש **נזד**.

יוצא איפוא שאע"פ שהם שרשים
שונים הרי הם קרובים זה לזה עד
שהמדרשים עירבו ביניהם.

ואשר על כן על כל הנ"ל, בדרך
הדרש אפשר לערבם יחד, הן מלשון
זוד והן מלשון **נזד**, כי כן ערבום
רבותינו במדרשים.

אלא שכביכול **עיף** להקב"ה, הנקרא
הוא. ולכן נתן לו הקב"ה מקום להכשל
בו ולמכור את בכורתו ליעקב. שעד
עתה האריך לו אפו, ומעתה סייע
הקב"ה ביד יעקב שימכור לו עשו את
בכורתו וברכתו.

והקב"ה כביכול אומר **עֵיפָה נִפְשִׁי**
להורגים כעשו.

ועל דרך הרמז, נאמר **כִּי עֵיף אֲנִי**.
והמלה **אֲנִי** תורה על הקב"ה שנקרא
אֲנִי, והיא מוטעמת באתנחתא, כלומר
שאין הקב"ה עוד מצפה לו לעשו
שישוב מדרכו הרעה, אלא הוא
באתנחתא כלפיו. והוא כביכול עיף
מלעזור לו.

וכן יובן המשך הפסוק **על-כן קרא-**
שְׁמוֹ אָדוֹם. מאי **על כן**, משום דעיף
אנכי קרא שמו אדום? **אלא לומר לך**,
שהקב"ה אומר כן. **על כן** שעיפה
נפשו של הקב"ה כביכול מרציהותיו של
עשיו, קראו הקב"ה אדום. אדום ולא
אָדָם. ואילו ביעקב נאמר אדם אתם,
[יחזקאל לד, לא] **וְאִתָּן צְאֵנִי צְאֵן
מִרְעִיתִי אָדָם אָתָּם**, ודרשו חז"ל אתם
קרויים אדם ואין אומות העולם [עובדי
כוכבים] קרויים אדם.

לעומקו של מקרא תולדות

וייש ליתן טעם מדוע זברה תורה
דוקא בלשון הזה. הִלְעִיטְנִי.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהוא
מלשון עצה. שכן האות ט' והאות צ'
מתחלפות בארמית כמובא לקמן, וכן
ט' ו צ' קרובות לשימוש הלשון כגון
מה נצטדק במקום מה נתצדק, ועשו
פנה ליעקב עוד ביום אתמול, שיעוץ
לו עצה כיצד להלחם בנמרוד,
ובאומרו הִלְעִיטְנִי, הרי הוא כאומר
יעצני, כלומר עוץ לי עצה.

וכמובא בדעת זקנים מבעלי
התוספות שאותו היום הרג את נמרוד
שנלחם אתו. כי כאשר התחיל עשו
לצוד ציד בשדה מצאו נמרוד שהיה
גבור ציד ואמר לו שאין שום אדם
רשאי לצוד בשדות אלא הוא.

ובא עשו ונטל עצה מיעקב ואמר
לו יעקב כל זמן שיהיה נמרוד לבוש
בגדי החמודות לא תוכל לו אך תאמר
לו שיפשיטם אז תוכל לו וכן עשה
והרג נמרוד. ולכך אמר כי עיף אנכי
שהרג לנמרוד.

ולכן, על דרך הרמז והצח, יש
לומר שיעקב בישל את תבשיל
המכירה בַּמִּזֵּד ליקח הבכורה מעשו,
כפי מה שמגיע לו, כמבואר ברש"י.
ולכן כתיב וַיִּזַּד יַעֲקֹב נֶזֶד.

ועל דרך החידוד יוליד כפל הלשון,
לשון נופל על לשון, להזיד את
המזיד:

והִזִּיד לַמִּזִּיד בְּהִזִּידוֹ נֶזֶד בַּמִּזִּיד,
והמִּזִּיד לַמִּזִּיד נִתְנַזַּד לְנֶזֶד, והוֹזִיד
כאשר הִזִּיד.

ופתרונו:

והִזִּיד [יעקב] לַמִּזִּיד [להרגו בערמה הוא
עשו], בְּהִזִּידוֹ [יעקב לתבשיל] נֶזֶד
בַּמִּזִּיד, [כדי לקבל הבכורה], והמִּזִּיד [להרגו
בערמה הוא עשו], לַמִּזִּיד [ליעקב המבשל]
נִתְנַזַּד [נתבשל] לְנֶזֶד, והוֹזִיד [עשו]
כאשר הִזִּיד [חשב לרעה].

הִלְעִיטְנִי נֹא מִן-הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה
כִּי עָנַף אֹנְכִי עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ
אָדָם. (כה, ל')

הִלְעִיטְנִי. פירש רש"י, אפתח פי
ושפוך הרבה לתוכה.

לעומקו של מקרא תולדות

לנמרוד, ועתה עיפה נפשי להורגים,
ואני תאב להלעיטני נא מן-האדם
האדם הזה.

ועוד יש לומר, האדם האדם הזה.
כתיב חסר. שאינו רואה מעבר לאדם
כלום. כאלו ח"ו אין מציאות עליונה
אלקית.

ולעומתו יעקב איש תם יושב אהלים,
קרי ביה: יושב א-להים. יושב בסתר
עליון בצל ש-די יתלונן. הרבה מעבר
לאדם.

ועוד יש לומר, האדם האדם הזה
כי עיף אנכי. הרוחניות של אנכי ה'
אלקיד, של העולם הבא, עיפתי בה.
וכל מעיני הם בעולם הזה בלבד. זה
שאמרה רבקה למה זה אנכי. מדוע
אני צריכה בן שכל כולו אדם של
העולם הזה.

ועוד יש לומר, האדם האדם שני
פעמים, רמז למקדש שני שחרב על ידי
אדום.

ועוד יש במדרש פליאה שהקב"ה
הלביש לאדם הראשון כתנות אור הם
הציצית. ומצינו שנמרוד לקח הבגדי
חמודות האלה מאברהם אבינו שקבלם
בירושה מאדם הראשון, הם הכתנות
אור הכתובות בספר התורה של ר'
מאיר.

יוצא איפוא שבגדי החמודות הם היו
כתנות אור של ציצית של אדם
הראשון שעברו בירושה לאברהם
אבינו ונמרוד לקחם ממנו. ולכן חמד
אותם יעקב לקבלם חזרה.

ונתן יעקב עצה זאת לעשו שעל ידה
גם הוא יוכל לזכות בבגדי החמודות
ולקבל אתם את הברכה מיצחק אביו.

ובכך מצאנו מנוחה מדוע בחרה
התורה במילה הלעיטני. שיש
במשמעותה לשון הלעטה שהיא
האבסה, וגם יש במשמעותה לשון של
עצה. לתת עצה. כי עצה בארמית היא
עיטא. [כגון תרגום יונתן בר' כט, כב',
לז, יד'] שבלשון ארמית צ' וט'
מתחלפות. ועל כן אומר עשו ליעקב,
הלעיטני.

וכאומר: כשם שיעצתני בענין
הבגדי חמודות, ובעצתך הרגתי

לעומקו של מקרא תולדות

התבשיל מְאוּדָּם מן העדשים שהיו אדומות או שְׁרָקְחוּ בדברים אדומים ועשו לא ידע מה הוא וקרא שמו אָדוֹם על כן קרא שמו אָדוֹם כי לעגו עליו שמכר בכורה נכבדת בעבור תבשיל מעט **פּי-סִבָּא וְזוּלָל יוֹרֵשׁ** (משלי כג כא).

הספורנו פירש בדרך דומה אך מזוית אחרת, באומרו שְׁאָדוֹם הוא לשון **ציווי**, וזה לשונו: **על כן קרא שמו אדום**. כשראו שכל כך התמכר למלאכתו הנפסדת אשר לא כתורת האדם עד שלא הכיר בנזיד **כי אם צָבְעוּ**, קרא שמו אָדוֹם. לשון צווי כלומר התאדם וְהָיָה צָבוּעַ אָדוֹם בְּהִלְעֻטַּת הָאָדוֹם.

הכלי יקר פירש על מה דסליק מיניה. שנתנית הטעם במה שאמר **פּי עֲנָה אֲנֹכִי** כוונתו עיף מרציחה כפי שפירש רש"י שהיה שופך דמים, ולכן קרא לו **אָדוֹם על שם ששופך דם אדום**.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך הרמז והצגה, ובשימת לב יש לומר שְׁאָדוֹם ירמוז להוראה של דממה. כמו שאמר דוד המלך בתהלים ל, יג' **לְמַעַן יִזְמְרָה כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם**.

מִכְרָה כְּיוֹם אֶת-בְּכֹרְתָהּ לִי: שהיה יושב ומצפה: מתי יבוא לידי ואקיימנה. מתי תתגלגל לידי האפשרות לקבל את הבכורה שמגיעה לי מן הדין. וידע כי היום הוא שעת הכשר, שהיום התגלגל לידי לעסוק במצות כיבוד אב להכין התבשיל להברות אבינו האבל.

וזה שאמר יעקב ליוסף בסוף ימיו בקברי אשר כריתי לי. [פרק נ' פס' ה]. ופיר"ש שם שהוא מלשון **מכירה**. כאומרו בקברי אשר קניתי לי. שעל ידי מכירת הבכורה זכיתי גם במכירה אחרת והיא הזכות במערת המכפלה.

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֵל-יַעֲקֹב הַלְעִיטְנִי נָא מִן-הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה פִּי עֲנָה אֲנֹכִי על-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אָדוֹם. (כח, ל')

יש ליתן את הדעת על נתינת הטעם על-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אָדוֹם, על מה היא באה.

הרמב"ן פירש שהיא נתינת טעם למה שאמר עשו הַלְעִיטְנִי נָא מִן-הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה. וזה לשונו: היה

לעומקו של מקרא תולדות

ובראות יעקב, כי עתה הוכשרה
הקרקע למכירה, פתח ואמר **מַכְרָה**
כְּנִיּוֹם אֶת-בְּכֻרְתָּהּ לִי. והשביעו על
הדבר **הַשְּׂבֻעָה לִי כִּיּוֹם וַיִּשְׁבַּע לֹו**
וַיִּמְכֹּר אֶת-בְּכֻרְתּוֹ לַיַּעֲקֹב.

פתח יעקב ואמר, **לְמַעַן יִזְמְרָה כְבוֹד**
וְלֹא יָדוּם ! ה'ה'ה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ !

פתחה רבקה ואמרה ראו מה בין
עשו ליעקב. עשו מוכן לידום בעבור
נזיד עדשים. ויעקב בני אומר שלא
ידום לעולם. **לְמַעַן יִזְמְרָה כְבוֹד וְלֹא**
יָדוּם ! ה'ה'ה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ !

על-גַּן קָרָא-שְׁמוֹ אֲדוֹם.

לאור הנ"ל, ינתן טעם מי הוא זה
שקרא לעשו אֲדוֹם. שהרי על דרך
הפשט, היה צריך לומר על-גַּן קָרָא
שְׁמוֹ אֲדוֹם. ומאי על-גַּן קָרָא-שְׁמוֹ
אֲדוֹם.

ואכן, דעת הרמב"ן שכך קראו לו
המלעיגים עליו, שמכר את בכורתו
עבור התבשיל האדום, וכאמרו: על-
גַּן כל הרואהו קָרָא-שְׁמוֹ אֲדוֹם.

ואע"פ שלכאורה ישתנה הגוף
המדבר מ יָדוּם ל אֲדוֹם, וכגון לְמַעַן
יִזְמְרָה כְבוֹד וְלֹא אֲדוֹם, על כל פנים
רמז יש כאן ועל דרך אל תקרי. אל
תקרי אֲדוֹם אלא אֲדוּם.

ואשר על כן יִדְרֹשׁ כמין חומר:

עָשׂוּ מפציר ביעקב להלעיטו מן
הָאֲדוּם הָאֲדוּם הַזֶּה, ובהיות יעקב
ממולח, כדרך הסוחרים, מסרב לו
יעקב בתחילה כדי לגרותו יותר ויותר
להיכנס בעובי הקורה של המשא
ומתן, עד שיהיה עשו מוכן למכור את
כל אשר לו בעבור נזיד העדשים.

וככל שיעקב מסרב, כן מַרְבֶּה עשו
להפציר בו עוד ועוד. ונרמז בפסוק
באומרו הַלְעִיטֵנִי נָא. ואין נָא אלא
לשון בקשה ותחנונים. ועוד נתן טעם
לדבריו באומרו כִּי עֲנִה אֲנִכִּי.

וכדרך הסוחרים אומר יעקב הַפְסֵק
לבקש וְדוּם מלהפציר בו. עד אשר
פתח עָשׂוּ ואמר לא אֲדוּם עד
שתלעיטני. כי רק כשתלעיטני -
אֲדוּם !

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד י"ל, על דרך הצח, במזיד
היזד יעקב ליקח מן
המזיד תמורת הנזיד. ואשר על כן
נקרא אָדום איש שדה, על שם אדמה
שהיא אדומה מדם נרצחיו. ולכן ראוי
הוא למשמני הארץ, ולא לטל
השמים.

ויעקב איש תם יושב אהלים אשר
ממית עצמו באהלה של תורה, ולו
ראוי להנות מטל תחיית המתים. ולכן
אותיותיו נתהפכו ממת באהלה של
תורה לאיש תם, וראוי הוא להתברך
בבכרכת מטל השמים, המתוחים
כאהל על ידי המלאכים היוצאים
מהבל פיהם של עמלי התורה, יושבי
אהלים.

מִכְרָה כְּיוֹם אֶת-בְּכֹרְתָךְ לִי [כ"ה]
לא']

מִכְרָה כְּיוֹם. כיום הזה שהוא ברור
[רש"י]. ויש לומר כי מכירות הרבה
מכר עשו ליעקב ובכולן חזר בהן. לכן
אמר לו כיום הזה שהוא ברור.

והאור החיים הק' פירש שעשו קרא
כן על עצמו. וכן דעת זקנים.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שמקרא
זה על-גן קרא-שמו אָדום נאמר על
יעקב. לא שיעקב כינהו כך, כי כן לא
יעשה לכנות שם לחבירו. רק לאחר
שעשו קרא כך לעצמו, כל אימת
שרצה עשו לערער על המכירה הזכיר
לו יעקב את שבועתו: והרי נשבעת
לאמר כשתלעיטני - אָדום !

ועל דרך הצח, יזכיר לו יעקב בזה
את הפצרותיו שאמר הִלְעִיטְנִי נָא. כי
נָא בגימטריה הוא אָדום.

ובשימת לב, נָא מוטעם בטעם
פשטא. שמעתה שמו של עשו אָדום,
הולך ומתפשט לפניו כמי ששמו הולך
לפניו שהתחנן לנזיד עדשים באומרו
נָא, ומכר בעבורו את בכורתו. ובזה
נָדָם קולו ואף הפסיד את ברכתו והיה
למשל ולשנינה בפי כל, ועל-גן קרא
כל הרואהו בְּשֵׁמוֹ אָדום.

לעומקו של מקרא תולדות

ויבז יעקב את אכילתו בעבור
הבכורה.

התירוץ הב', שעשו מכר לו את
בכורתו בעבור טרחתו של יעקב
שטרח על התבשיל.

התירוץ הג', שמכר לו את בכורתו
בעבור הטרחה שהלעיטו בהאכילו
לתוך פיו.

ועוד יש לשאול, והלא עשו לא
בקש אלא נזיד, ואמאי נתן לו גם לחם
וגם שתיה שלא בקש, שהרי נאמר
לָחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה.

ויש לומר שנתן לו גם לחם ושתיה
לקיים מה שנאמר (משלי כה) אִם רָעַב
שׁוֹנֵאֵף הָאֹכִילֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמָא
הִשְׁקִיֵהוּ מַיִם.

ועוד יש לומר שתיחשב סעודה זו
לסעודה חשובה, שיהיה למכירה על
מה לחול. וסעודה חשובה היא בלחם
ובמים.

ועל דרך הרמז, באמרו מִכְרָה רמז
לו כאן שבמכירה זו הוא מוכר לו את
זכותו במערת המכפלה, שנאמר בה
על ידי יעקב לבניו: בְּקַבְרֵי אָשֶׁר
כָּרַיתִי לִי [בראשית נ, ה']. וכפירוש
רש"י שם: אמר רבי עקיבא כשהלכתי
לכרכי הים היו קורין למכירה כירה.
ועוד מדרשו לשון כרי, [ערימה],
שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא
מבית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר
לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה.

וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לָחֶם וּנְזִיד
עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיִּגְלֹךְ
וַיִּבְזֵ עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה: (כה, לד')

לָחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים.

ויש לשאול, כיצד ימכור יעקב דבר
שאינו שייך לו. שהרי הלחם והנזיד
היו בעבור סעודת הבראה לאביו
יצחק.

ויש לומר ג' תשובות בדבר.

הא', שיעקב מכר לו את חלקו שלו
[של יעקב] בסעודתו, ולכן אמר עשו
מן האדם האדם הזה תרי זימני, אדם
אחד שלי, ואדם אחד שלך. וכנגד ויבז
עשו את הבכורה בעבור האכילה,

לעומקו של מקרא תולדות

וַיִּבְזוּ עֲשׂוֹ אֶת-הַבְּכֹרָה - וסמך ליה
וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ (כו, א')

על דרך דורשין סמוכין, יש לומר שרמז בזה למאמר חז"ל (תענית כ:): מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ופירש רש"י שם: משום ביזוי אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם.

והיינו דכתיב וַיִּבְזוּ עֲשׂוֹ אֶת-הַבְּכֹרָה, ובבזותו את הבכורה ביזה בזה גם את האוכל שקבל תמורת מכירתה, ולכן כתיב בסמוך וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ.

וַיִּלְךָ יַצְחָק וְגו' גִּרְרָה, גוּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת, וַיֵּשֶׁב יַצְחָק בְּגֵרָר, וַיִּתֵּן בְּנָחַל-גִּרְרָה. (כו, א-יז')

יש לברר וליתן טעם לכל ענין גרר הכתוב בפרשה בצורותיו השונות: גִּרְרָה, גוּר, בְּגֵרָר, גִּרְרָה.

ועל דרך הצח יש לומר: שיצחק נגרר לגרר ע"י הגורר ית' על מנת לפתוח את בארות המים של אביו,

לָחֵם וַיִּנְזִיד עֲדָשִׁים.
ותרגם אונקלוס נְזִיד עֲדָשִׁים תְּבָשִׁיל דְּטְלוֹפְחִין.
דְּטְלוֹפְחִין.

ולעומקו של מקרא, יש לעיין מה היא לשון טְלוֹפְחִין.

ועל דרך הרמז והצח, טְלוֹפְחִין - חלקהו לשתי מלים: טְלוֹפ - חִין. טְלָפִים חִינְנִיּוֹת. טְלָפִים מלאות חן. כטלפיים של קָבֵשׁ בגוף חזיר.

ורמז לו בזה שהוא כחזיר שהטלפיים שלו פשוטות קדימה. לכאורה טלפיים לבנות מלאות חן, וכאומרו ראו אני טהור. שכך היה צד קרבנותיו ונלחם בהם. כפי שנאמר לחם ותבשיל דטלופ-חין.

ובתרגום יונתן השמיט את ה"נ" ואמר תבשיל דטלופחי.

וקרי ביה טלופ-חי. שרמז לו בזה שיונק את החיות שבו מטלפיו הטמאים. ועוד רמז לו שרק טלפיו חיות, אבל הוא חשוב כמת, כי רשעים בחייהם קרויים מתים. ולמה זה לו בכורה.

לעומקו של מקרא תולדות

וְאֶהְיֶה עִמָּךְ כְּלוּמַר אֵהְיֶה שֶׁהוּא
הַשֵּׁם הַמְיוּחָד יֵהיֶה עִמָּךְ. וּמִתּוֹךְ כֵּךְ,
וְאֶבְרַכְךָ.

כִּי לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתֶּן אֶת כָּל הָאָרְצוֹת
הָאֵל (כו, ג'), וּסְמִיךְ לִיָּהּ: וְנִתַּתִּי
לְזַרְעֶךָ אֶת כָּל הָאָרְצוֹת הָאֵל (כו, ד').

יש לדייק באמרו בפס' ג' אֶתֶּן,
ומיד סמוך לו בפס' ד' וְנִתַּתִּי. ובשים
לב ולעומקו של מקרא יש לומר, כי
כאן טמון שבה גדול לבורא עולם.
ברוך אומר ועושה ברוך גוזר
ומקיים. שהרי מיד אחרי שאמר אתן
בלשון עתיד, חזר ואמר נתתי. בלשון
עבר.

וכאמרו, מה שהבטחתי שאֶתֶּן לך
ולזרעך, הרי הוא כבר כאילו נתתיו
לך ולזרעך עד עולם, וְנִתַּתִּי לְזַרְעֶךָ
את כל הארצות האֵל.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבֻעָה לִּי פִּיּוֹם
וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכַּר אֶת-בְּכֹרְתּוֹ
לְיַעֲקֹב (כה, לג')

שסתמום פלשתים. ולכן כתוב גררה.
והוא לשון גרר ה'.

או כלך לדרך זו, כשם שהקב"ה גרר
את יצחק לגרר, כן גרר יצחק את
הגורר לגור עמו במחיצתו.

ויוסבר בזה שיצחק גרר עמו כביכול
את השכינה הק' לכל מקום. כמו
שמצינו באברהם על הפסוק וַיַּעֲתֶק
מִשֵּׁם הֶהָרָה (בראשית יב, ח') ופירש
אוה"ח הק' שהעתיק את השכינה
ממקום למקום. כן נאמר ביצחק
בפרשתנו וַיַּעֲתֶק מִשֵּׁם וַיִּהְיֶה בְּאֵר
אֶתְרֵת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
רְחֹבוֹת (כו, כב'). ואשר על כן ישתמע
הדבר לשני פנים. שנגרר ע"י
השכינה, ונגררה כביכול שכינה
עמו. ולכן לא רבו עליה.

גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ
וְאֶבְרַכְךָ (כו, ג')

על דרך הסוד, כאן הודיעו הקב"ה
חיבתו המיוחדת אליו. שכן רמז לו כי
יהיה עמו בשם המיוחד ממקור
הרחמים, והוא אהי' אשר אהי'.

לעומקו של מקרא תולדות

מעורב בו. **כפירש"י** על הפסוק: וְכָל-
הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעֵרְוִים **בְּזִנּוּ** לָנוּ [דברים
ג,ז]: תחלה אמר **בְּזִנּוּ** לנו [פרק ב,
פסוק לה], מתחלה היתה הביזה חביבה
בעיניהם ולבסוף היתה כ"כ הרבה עד
שהיתה **בזויה** בעיניהם וזהו **בְּזִנּוּ** לָנוּ.

כן בעניינינו, וְיָבֵז לשון ביזוי וביזה.
שהרי יעקב היה ראוי להיות הבכור
ועשו **בזז** אותה ממנו ביוצאו ראשונה
על כן היתה יד יעקב אוחזת בעקב
עשו, כמונע ממנו לבזז את בכורתו.

ועוד שיש בזה גם לשון **בזבז**. שעשו
בזבז את בכורתו זו **שבזז**, וביזה
אותה לעיניו.

ועוד יש להעיר בזה, שלכאורה שייך
לומר וְיָבֵז בתחילה, עוד לפני
המכירה, בפסוק לב כעין זה: ויבז עשו
ויאמר וגו' ולמה זה לי בכרה.

אלא שאז היה לבעל הדין לחלוק
ולומר שמשום אונס רעב מכר את
הבכורה, לכן אמרו הכתוב לבסוף,
שביזה את הבכורה גם אחר שאכל
ושתה.

הַשָּׁבֻעָה לִי וַיִּשְׁבַּע לִי

עני' אוה"ח הקדוש ששאל מה ת"ל
לי. ודאי שליעקב נשבע. אלא על
דעתו של יעקב שלא יוכל עשו
לבטלה להשבועה בלבו.

ועדיין יש לשאול מדוע כפל
הלשון וַיִּשְׁבַּע לִי. מאי "לו".

ולעומקו של מקרא יש לומר
שיעקב לא זו משם עד שעשו גם
נשבע וגם **שָׁבַע**. שלא יהיה לו פתחון
פה להישאל על השבועה ולומר לא
שבעתי.

לכן אמר הַשָּׁבֻעָה. לשון **שבועה**
ולשון **שביעה**, לכן כפל הלשון,
וַיִּשְׁבַּע לִי וכאילו כתוב **וַיִּשְׁבַּע לִי**.
שהלעיטו עד אשר שבע וקץ במאכל.
וכשם שקץ במאכל כן קץ בבכורה.

וַיָּבֵז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה (כה, לד')

יש לעיין מה הוא לשון וַיָּבֵז. על
דרך הפשט הוא לשון ביזוי.

ולעומקו של מקרא יש לומר שוַיָּבֵז
הוא גם על דרך של לשון ביזה. ואע"פ
שביזה משרש בזז, הרי גם לשון ביזוי

לעומקו של מקרא תולדות

המתים. ועל זה נלחם עמו שרו של **עשו.** ועל זה ראוי היה ליעקב למסור את נפשו.

**וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הָרָעַב
הָרֵאשֹׁן אֲשֶׁר הָיָה בְיַמֵּי אַבְרָהָם
(כו, א')**

בשימת לב, לכאורה **מִצְרָיִם הָרָעַב** **הָרֵאשֹׁן אֲשֶׁר הָיָה בְיַמֵּי אַבְרָהָם** נראה כמיותר, ומה בא ללמדנו. **ויש לומר על דרך המוסר והאמונה,** כי כשם שהיה הרעב הראשון בימי אברהם **לו לנסיון,** כן גם הרעב הזה **הוא לנסיון.**

אלא ששונה הרעב השני מן הראשון. **שהראשון** היה לנסיון אם ירהר אברהם אחרי מידותיו של הקב"ה. **והשני** הוא נסיון גם ליצחק וגם לאברהם **ובחינה למפרע,** אם אכן ציוה את ביתו אחריו ללכת בדרך ה' שלא להרהר אחר מידותיו ית'. **וזה שסיים עקב אשר שמע אברהם בקולי,** וציוה את ביתו אחריו ולא הרהר אחר מידותיו.

ועוד יש לדייק ולומר ויבז עשו. עשו ולא יעקב. על כן מצאצאיו של עשו נאמר בהמן הרשע "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו", ובצאצאיו של יעקב נאמר "ואל הביזה לא שלחו את ידם".

והרי זו עדות שאביהם יעקב לא שלח את ידו בבזת אחיו עשו, אלא מן הדין אחז בעקבו.

ועוד יש לומר ויבז עשו את-הבְּכֹרָה. **את,** מה בא לרבות. בא לרבות תחיית המתים. כדאמר רבי לוי במדרש, **תחית המתים בְּזָה עֲמָה.**

ולכן נמנעה ממנו הברכה שרצה יצחק לברכו **ויתן לך מטל השמים,** שזו הברכה **לטל תחיית המתים.** ומי שיזכה בה יזכה לו ולדורותיו. ומתוך **שביזה עשו גם את תחיית המתים,** **בְּזָה וְנִתְבְּזָה,** וקבל יעקב את הברכה.

ועל דרך הרמז, ירמזון אֵלָיו מִלְּאֵא לפכים הקטנים שחזר עליהם יעקב, ומסר עליהם את נפשו. שהיה גנוז בהם בפכים הקטנים **טל תחיית**

לעומקו של מקרא תולדות

וייש ליתן טעם לחסרון הו'. וכבר נתבאר לעיל [עה"פ והנה תומים בבטנה], כי הו' תורה על הבחירה. וכשם שאברהם עשה עצמו כמי שאינו בעל בחירה, כן יצחק ויעקב עשו עצמם כמי שאינם בעלי בחירה, והיו כליל לה'!

והתברכו בזרעך כל גונו הארץ:
[כו,ד].

והתברכו בזרעך פירש"י שיתלו את הברכה בו. משום חשיבותו. ועוד פירש רש"י אף בקללה כן [תולה קללתו באחרים] וכן גם בשבועה. תולה שבועתו באחרים.

והוינו ביה, בשלמא בברכה ובשבועה יש לתלות באברהם ויצחק. אלא מה ענין קללה לכאן.

וייש לומר בדעת רש"י, שהברכה אשר נתברך יצחק מתקיימת לשני הכיוונים. לטוב ולמוטב. אם יעשו יתברכו ואם לא יעשו ח"ו שלא תבוא קללה ומארה לעולם. וזה לגודל האחריות שמוטלת על ביתו אחריו,

יעקב אשר-שמע אברהם בקלי
(כו,ה).

וייש לשאול, מדוע תלה ברכתיו באברהם. והרי עקב אשר שמעת בקולי מבעי ליה למימר.

וכי צדקותו וגבורתו ועקידתו אינם מספיקים כדי לקבל את הברכות, והלא אילו של יצחק מוזכר לבניו עד סוף כל הדורות בתקיעת השופר, ומדוע תלה הכל באברהם.

וייש לומר דהיא הנותנת, דבאברהם נאמר למען יצוה את ביתו אחריו. וכאשר יצחק עומד בצדקותו הרי הוא מתברך בזכות אברהם שנאמר בו למען יצוה את ביתו אחריו.

יעקב אשר-שמע אברהם בקלי.

בשימת לב, בקלי כתיב חסר ו'. רמז לו שיצא ממנו יעקב שיאמר בו הקל קול יעקב. חסר ו'.

ולעומקו של מקרא יש לומר מאי בקלי. דהוא אותו קול השם שנאמר בו עקב אשר שמע אברהם בקלי.

לעומקו של מקרא תולדות

ועל דרך הסוד, בספר שרשי השמות להרמ"ז, מביא הפסוק הזה כשם קדוש המסוגל לפרנסה, וביותר להמכונו בברכת השנים. ומחולק לשלשות. כזה:

**וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ צִיֹּן וְיַמְצָא
אֶבְשָׁה וְהָיָה שְׁמֵהּ מִצָּה וְיִבְרָךְ
כָּהֵן יְהוֹ"ה.**

ובשימת לב, ניקוד שם השם בפסוק זה הוא חולם קמץ צירי שָׁנָא. שהם ניקוד הספירות אצילות [י], כתר [ה], בינה [ו], וגבורה [ה]. שהם השתלשלות ההוי"ה מלמעלה למטה מסטרא דבינה וגבורה, ולכן לא כלל חסד עמהם, וכיאה ליצחק שהוא ספירת הגבורה.

מִצָּה שְׁעָרִים, ע"ד הרמז והצח, זה שרמז אברהם בהספדו לשרה גם את הספד רבקה. כמובא בלעומקו של מקרא, חיי שרה. והיינו נודע בשערים בעלה. מאי נודע בשערים, נודע בנס התבואה כנאמר וַיִּמְצָא בְּשָׂגָה הַקָּהוּ מִצָּה שְׁעָרִים.

להמשיך את ברכת אברהם עליהם ועל כל העולם כולו, ולכן פירש"י עניין הקללה להודיע גודל חשיבות ואחריות העניין של הברכה לכל הדורות.

**וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵוָה וַיִּמְצָא
בְּשָׂגָה הַקָּהוּ מִצָּה שְׁעָרִים
וַיִּבְרָכֵהוּ יְהוֹ"ה. (כו, יב')**

וימצא בשנה ההיא מאה שערים. שאם ח"ו היה לוקח אבימלך את רבקה, היה לה דין של מנחת שעורים. ומשניצלה מכך מצא בשנה ההיא מִצָּה שְׁעָרִים של חטים. שְׁעָרִים תחת שְׁעוּרִים.

ונסמכו הפסוקים זה לזה, הַנִּצָּע בְּאִישׁ הַגֵּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵוָה וְגו', לרמוז מה שאמרו חז"ל דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתעתרו. כבדו את נשותיכם כי כך תתעשרו. (בבא מציעא נט, עמ"א').

לעומקו של מקרא תולדות

**וַיַּגְדֵּל הָאִישׁ וַיִּלְךָ הַלּוֹף וַיִּגְדַּל עַד
כִּי-גָדַל מְאֹד (כו, יג)**

לכאורה המילה **האיש** מיותרת. כי נסמך לשלפניו. ויזרע יצחק ויגדל. הוי ליה למימר. ומהו ויגדל האיש.

אלא יש לומר דנסמך למה שאמר אבימלך הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת. והוא לשון חשיבות. מיד ויגדל האיש.

**וַיַּגְדֵּל הָאִישׁ וַיִּלְךָ הַלּוֹף וַיִּגְדַּל עַד כִּי-
גָדַל מְאֹד.**

בשימת לב, שלש גדולות יש כאן. ויש ליתן טעם בהן.

ויש לומר שנתברך בג' דברים שנתברך בהם אברהם אביו. **בנים ממון ושם**. כמבואר בפרשת לך לך.

ועוד נראה לומר שיש בהן ג' חלקי עבודת ה'. בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ולכך ציין הכתוב **עד כִּי-גָדַל מְאֹד**. ומכיון שבעקידה עלה לדרגות גבוהות מאד של בכל לבבך ובכל נפשך, לא הפריעה אותו הגשמיות

וַיִּמְחַן בְּנַחַל גְּרָר (כו, יז)

וַיִּמְחַן - לשון חנייה ולשון חן. שהיתה לו נשיאת חן מלמטה ומלמעלה.

בְּנַחַל - כמובא באוהב ישראל מאפטא, שיש שני סוגי נחלים. **נחל עליון ונחל תחתון**.

נחל תחתון הוא המבעבע מעמקי הלב על פי מעשינו. והוא נוטריקון נח"ל: נפשנו חכתה לה'. **ונחל עליון הוא** השופע מכתר עליון ומשפיע עלינו חסדים גדולים, וגם הוא נוטריקון נח"ל: **נוצר חסד לאלפים**. ושני הנחלים הם כמים נוקבין מלתת המתעוררים ע"י מים דוכרין מלעילא, ויחד נוטים הם זה לזה בנטיית חן המקום על יושביו.

ואשר על כן נקרא הנחל גְּרָר. וזה שכתוב **וַיִּמְחַן בְּנַחַל גְּרָר**. בנחל גרר הנגרר ויורד בשפע משמים על ידי שעלה ונגרר ממעמקי לבו כַּגֵּרָה הזאת שעולה וחוזרת באתערותא דלתתא, לגרור התערותא דלעילא, עד אשר הרחיב להם ויקרא שמה רחובות. ולכן נכתבה זאת **החניניה בחנייה הזאת**. **וַיִּמְחַן בְּנַחַל גְּרָר**.

לעומקו של מקרא תולדות

יש ליתן טעם מדוע יקרא לה שׁטְנָה ולא מריבה, שהוא שם יותר מתאים למה שרבו עליה.

אלא יש לומר, שקרא לה שׁטְנָה על שם שמתגרה השטן בהצלחתו. ובזה שקרא לה על שם השטן, נתן לו לשטן את חלקו לבל ישטינו.

ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר פי עתה הרחיב יהיה לנו ופרינו בארץ (כו, כב')

יש ליתן טעם מדוע לכאורה לא יקרא לבאר על שם המאורע. שלא רבו עליה. וכיצד הרחיב משתיך לענין שלא רבו.

ועל דרך הלשון, ובשימת לב, יש לומר שאומרו רבו סובל שתי משמעויות. אחת מלשון ריב והשניה מלשון פריה ורבייה.

ואשר על כן, כוונתו בזה שבאין ריב ומדון, לא פרו ורבו הזדים והמשטינים. וממילא ידע כי הרחיב ה'.

לעבודת ה' של בכל מאדך. וכפי שברך את יעקב בכל המאד, [אע"פ שמתחילה חשב לברך בכך את עשו, כדלקמן.

ויחפרו עבדי-יצחק בגתל וימצאו-שם באר מים חיים: ויריבו רעי גרר עם-רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם-הבאר עשק פי התעשקו עמו: (כו, יט-כ')

ויקרא שם-הבאר עשק פי התעשקו עמו:

לכאורה היה צריך לכתוב באות ס'. עסק כי התעסקו. ומאי עשק פי התעשקו.

ויש לומר שהוא מלשון עושק. ככתוב בתהלים (ק"ט, קכב): ערב עבדך לטוב אל יעשקני זדים. ומאחר שעשקוהו חפר עוד באר אחרת.

ויריבו גם-עליה ויקרא שמה שטנה.

לעומקו של מקרא תולדות

וייש לשאול מאי **וייעל**. הרי לא יצא מהארץ לחוץ לארץ לומר שעתה עלה לארץ.

וייש ללמוד מדסמיך ליה. **וייעל משם** **באר שבע**, **וירא אליו ה'**. לומר לך שאין עליה יותר גדולה מאשר התגלות ה' עליו.

או כלך לדרך זו, שיש כאן מעין לכה דודי לקראת כלה. **וייעל משם** **באר שבע**, מיד **וירא אליו ה'**.

חשבון כ"ה שנה שהיה יצחק
בגרר והתמיהה בענין זה.

הכתוב אומר **ויצחק** בן ששים שנה בלדת אותם, ואברהם באותה העת בן ק"ס כי היה בן ק' בלדת יצחק ואברהם נפטר בן קע"ה, ה' שנים קודם זמנו והיא השיבה הטובה האמורה בו (רש"י) כדי לא לראות את עשו יוצא לתרבות רעה בעת מכירת הבכורה, ולכן יעקב ועשו היו בני ט"ו שנה בעת המכירה לאחר מות אברהם. ולאחר הברית עם אבימלך נאמר **שעשו בן ארבעים שנה** בקחתו את נשיו.

כי כאשר אין פריה ורביה לעושקים ולמשטינים, **יש פריה ורביה לצדיקים**. וכל זה היה לו לסימן מתי ישוב לארצו. **ולכן מיד וייעל משם באר שבע.**

וייעל משם באר שבע: ולא מצינו שנאמר לו לעלות. אלא כפי שאמרו האבות הן הן המרכבה לשכינה, אם כן ויעל משם הקב"ה באר שבע ואחריו נגרר יצחק.

או כלך לדרך זו שיצחק עלה משם והעתיק עמו את השכינה לבאר שבע כדכתיב **ויעתק משם**. והוא לשון הפעיל כמעתיק את זולתו עמו. ואת מי העתיק, הוי אומר שהעתיק שכינה עמו. כמובא באוה"ח הק' [פר' לך לך יב, ח'] גבי אברהם אבינו שכל מקום שהלך העתיק עמו את השכינה הק' ממקום למקום בקוראו בשם השם בכל מקום. **הכי נמי** שהעתיק יצחק את השכינה עמו כביכול, ממקום למקום.

לעומקו של מקרא תולדות

יתגבר על נסיונות חייו ויהיו קשים
אשר יהיו, בזה הוא ממלא את ייעודו
שהועידו לו מן השמים.

וכנבואת מיכה (ו, ח) הגיד לך אדם
מה-טוב ומה-ה' דורש ממך ופירושו:
אדם, הגיד לך הקב"ה מה טוב, גם אם
לא נראה לך הטוב ההוא. ומה-ה'
דורש ממך לעמוד בנסיונות. פי אם-
עשות משפט ואהבת חסד והצנע
לקת עם-אלהיך.

ופירושו לעומקו של מקרא: פי אם-
עשות מה שמוטל עליך על פי מה
ששופט אותך בוראך מן השמים,
והיינו עשות משפט. ואהבת חסד,
עד שאתה מבקש שאחרים ישאו אתך
בנטל החיים ויעשו עמך חסד, היה
אתה גומל חסד עם אחרים. והצנע
לקת עם-אלהיך פירושו להיכנע בפני
המציאות אשר מועיד לך הקב"ה.

ואשר על כן יובן מדוע לא בקש
יצחק את עזרתם של בניו במלחמותיו.
באשר הבין יצחק כי זה הנסיון
שמוטל עליו בלבד, לשמור דרך אביו
ולקיים למען יצוה את ביתו אחריו.
לחפור את הבארות אשר חפר אביו
ויסתמום פלשתים. ומשעמד בנסיון

יוצא איפוא שבין מכירת הבכורה
לברית אבימלך עברו כ"ה.

ולמסקנת חשבון זה מתעוררת
תמיהה גדולה:

בשימת לב, כל אותן שנים, כ"ה
שנים בכל המלחמות של יצחק עם
פלשתים בחפירת הבארות וכו' לא
מוזכרים יעקב ועשו כלל.

ותגדל התמיהה מדוע לא השתתפו
במלחמותיו, עשו בכוח ידיו כדכתיב
הידיים ידי עשו, ויעקב בכח תפילתו
ותורתו ככתוב והקול קול יעקב.
ויצחק נלחם לבדו כנגד פלשתים
שנאמר: וישב יצחק ויחפר | את-
בארות המים אשר חפרו בימי אברהם
אביו ויסתמום פלשתים וגו' (כו, יח).

ולעומקו של מקרא, ועל דרך
המוסר והאמונה, שתרמוז הפרשה
ליסוד גדול הטמון בנסיונותיו של
אדם ובמאורעות חייו. שאל לו לאדם
להתנער מנסיונות חייו הקשים
הבאים עליו, ואל לו לבקש שיעזרוהו,
ככל שניתן. כי טוב ה' לכל ורחמיו על
כל מעשיו ולו נתכנו עלילות, וגלוי
וידוע לפניו מה טוב לאדם, ובאשר

לעומקו של מקרא תולדות

וַאֲבִימֶלֶךְ הַלֵּל אֱלֹהֵי מִגְרָר וְאַחֲזַת
מְרַעְהוּ וּפִיכֵל שַׁר-צָבָאוּ: {כו}

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא
{כ"ו, כד'}

בַּלַּיְלָה הַהוּא. הוא אותו הלילה
שנאמר בו בַּלַּיְלָה הַהוּא נדדה שנת
המלך. הוא הלילה שבו ברך יצחק את
יעקב. הוא ליל ט"ו בניסן המסוגל
לברכות, לכן נאמר בו: אל-תִּירָא כִּי-
אֶתְּךָ אֲנִכִּי וּבִרְכַתִּיךָ.

ועוד יש לומר, מה הוא שהדגיש
הכתוב בלילה ההוא. כאן הודיע לנו
הקב"ה תוקף השגחתו ית'.

לפי שהיה בדעת ה' לשלוח את
אבימלך ואחזת מרעהו אליו עם בקר,
התגלה אליו הקב"ה בלילה ההוא
לפני הגיע אבימלך אליו, כדי לומר לו
אל תירא כי אתך אנכי.

וכה יהיה סדר הדברים: וירא אליו ה'
בלילה ההוא, בטרם שלח הקב"ה את
אבימלך ומרעיו אליו בבקר.
והרביתי את זרעך. נתן ליצחק מקום
לטעות בעשו. כי לא אמר לו והרביתי
מזרעך. אלא את זרעך, ובתרגום: ית
ברך. ולא פירש לו איזה מהם. ובגדול

זה היתה לו ברכת ה' להמשיך
ולהעניק את הברכות לדורות אחריו.

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת-בְּאֵרֵת הַמַּיִם
אֲשֶׁר חָפְרוּ בַיָּמִי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם
פְּלִשְׁתִּים אֲחֵרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן
שְׁמוֹת פְּשָׁמֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו.
{כ"ו, יח'}

פְּשָׁמֹת, פְּשָׁמֹת כתיב. מלמד שקרא לָהֶן
שְׁמוֹת פְּשָׁמֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו כדי
שיהיו זכר לאביו. זה שנאמר בפסוק
וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים אֲחֵרֵי מוֹת אַבְרָהָם.
לכן נאמר פְּשָׁמֹת בלי ו"ו, להעמידם
זכר לאביו פְּשָׁמֹת. ועל ידי כך יהיה חי
כמים הללו המפכים מן הבאר.

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ
אֶל-תִּירָא כִּי-אֶתְּךָ אֲנִכִּי וּבִרְכַתִּיךָ
וְהַרְבִּיתִּי אֶת-זְרַעְךָ בְּעֵבֶר אַבְרָהָם
עֲבָדִי: {פרק כו, פסוק כד'}
וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה
וַיֵּט-שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ-שָׁם עֲבָדָיו-
יִצְחָק בְּאֵר: {כה}

לעומקו של מקרא תולדות

כי ג' בארות חפרו שם. אך משהגיעו לבאר שבע היא הבאר היחידה הנחפרת במקום. ולכן לא שייך לומר עליה באר אחרת. ומשחפרו את הבאר מיד מצאו מים, כי היתה הברכה עם יצחק.

אך לא הספיקו לומר ליצחק שמצאו מים, עד אשר הגיעה הכבודה של אבימלך ואנשיו, ועתה הִקְשׁוּ מלספר, שהמתינו לראות מה ירצה אבימלך. ולאחר שראו כי באו לכרות עמו ברית על אשר הפסיקה אצלם הברכה, וכל **בארותיהם יבשו** ואילנותיהם לא עשו פרי, [יונתן בן עוזיאל], המתינו עד שיחזרו למקומם, **שלא יאמרו** שמברכתם שאמרו לו **אתה עתה ברוך השם** התמלאה הבאר.

לכן רק אחרי שהלכו לדרכם הגידו לו על אדות הבאר אשר חפרו לפני בא אבימלך, והיא היא אותה הבאר, ולכן לא נאמר בה באר אחרת, והודו ושבחו ואמרו לו מצאנו מים.

ככתוב: {לא} וַיִּשְׁפִּימוּ בְּבִקְרֵי וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאַחֵיו וַיִּשְׁלְחֵם יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׂלוֹם: {לב} וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ

החל, לחזק את עשו בברכותיו. שיהיה כלי מוכן לקבל הברכה. והקב"ה סובב כן כדי שיבא יעקב ויזכה בברכות המגיעות כראות לבכור בין הבנים. וכאשר הבין יצחק כי הקב"ה סובב כן, אמר **גם** ברוך יהיה. מהו **גם, גם** יקבל את ברכתו, **וגם** יקבל את ברכת אברהם שהיא המעולה שבברכות. [כדלקמן].

ויכרו שם [בבאר שבע] עבדי יצחק באר. מתעוררות מספר שאלות בענין הבאר הזאת ושלאחריה. מדוע לא נאמר כאן באר אחרת כמו שנאמר בגרר. וכן מדוע לא נאמר אם מצאו מים אם לאו. ומדוע לאחר שכרת ברית עם אבימלך, הגידו לו על אדות הבאר אשר חפרו ולא נאמר כאן באר אחרת. ואם היא אותה הבאר שחפרו לפני שאבימלך הגיע מדוע לא ציינו שם שמצאו מים כפי שנאמר כאן "ויאמרו לו מצאנו מים".

ויש לומר, כי סיבת הגעתם של אבימלך ואנשיו, כי ראו שפסקה אצלם הברכה מזמן ששלחוהו, וביקשו לכרות עמו ברית. **וטרם הגעתם** חפרו עבדי יצחק באר, ולא נאמר בה באר אחרת כי ממילא היא היתה אחרת ממה שחפרו בגרר. כשחפרו בגרר ג' בארות היו צריכים לומר באר אחרת,

לעומקו של מקרא תולדות

אלא כה תפתר: יצחק קרא לבאר
שְׁבַעָה, והעיר נקראת על שמה **בְּאֵר
שְׁבַע**.

ועוד יש לשאול, הרי **אברהם** הוא
שקרא לעיר באר שבע, ומדוע
הכתוב מיחסו ליצחק, באמרו **עַל פֶּן
שֵׁם הָעֵיר בְּאֵר שְׁבַע**. אלא כך אמר
רחמנא: אוסיף עתה לקרוא לעיר באר
שבע **עַל** מה שקרא **פֶּן** אברהם,
ששניהם לדבר אחד נתכוונו.

ורש"י פירש: ויקרא אותה שְׁבַעָה
על שם הברית, כלומר על שם
השבועה. ותימה, הרי השבועה היתה
קודם לכן, **והם הנשבעים כבר הלכו**,
ומדוע יקרא יצחק על שם השבועה
כשהנשבעים כבר הלכו להם.

אלא הבין יצחק כי מלכותא דארעא
כעין מלכותא דרקיעא. וכשם
שאבימלך בא עם כל אחוזת מרעהו
ועם פיכל שר צבאו לברכו ולומר לו
אתה עתה ברוך השם, הבין כי כן
מבורך הוא מפמליא של מעלה.

ויש כאן משל ונמשל, בממשלת ה'
ובממשלת אבימלך.

עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבְּאֵר
אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם:

ובזה מצאנו מנוחה על מה שנתבאר
בפרשת וירא במילה **אודת**. [עי"ש].
שכאשר המילה באה עם ו' בתחילה
אודת, הכוונה שיש כאן ענין של
הודאה ושבח על חלק הטוב. וכל מקום
שהמילה **אודת** באה עם ו' חסר
בתחילה רק עם ו' בסוף המילה, יש
כאן חסרון בהודאה ושבח. והנה כאן
על אשר המתינו עבדי יצחק מלשבח
ולפאר ליוצרם על שחפרו ומצאו
מים, אף כי סיבה טובה היתה להם, אך
מכל מקום הִקְשֹׁו, ולא חשו להודות
נכתב כאן בדרך השניה בדרך של
חסרון בהודאה: **וַיֹּאמְרוּ לוֹ עַל אֲדוֹת
הבְּאֵר**.

ושמא יש לומר שלכן גם ויגדו חסר
יו"ד, שהחסרון היה מצידם. אך מצד
יצחק מיד פתח בהודאה וקרא לבאר
שְׁבַעָה: {לג} **וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה עַל
פֶּן שֵׁם הָעֵיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם
הַזֶּה**.

ויש לשאול, מצד אחד הכתוב מעיד
וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה, ומאידך הכתוב
מעיד **עַל פֶּן שֵׁם הָעֵיר בְּאֵר שְׁבַע**.

לעומקו של מקרא תולדות

לו, בַּשּׁוּרוֹק. **והוא לשון תפילה
ובקשה.**

וכאומרם: לו מצאנו מים. ומשנענו הודה על ששמע ה' קול תפילתו, וקרא לה **שְׁבַעָה**, על שם **שבעה קולות על המים**. (תהלים כט).

ועוד י"ל על דרך הסוד, ששְׁבַעָה הוא לשון **זכר**, והוא כנגד מים **זכורין** המשפיעים שפע רחמים ממקור האצילות. **ושְׁבַע** הוא לשון **נקבה** כנגד מים **נוקבין**, אשר באים מלמטן, והם משמשים כצינורות השפע למים דוכרין להשפיע מלמעלה. ולכן מה שחפרו עבדי יצחק הוא בבחינת אתערותא דלתתא בבחינת מים נוקבין. ומה ששיבח יצחק, שהמים בבאר באו מברכת השם **באתערותא דלעילא** בבחינת מים דוכרין. לכן קרא לבאר בשם היותר נשגב, בהודאה דלעילא בשם **זכר, שְׁבַעָה**. והתורה תקרא לעיר בשם באר **שְׁבַע** כדי ליתן תוקף לשבחיו של יצחק, לאתערותא דלעילא.

ואבימלך הלך אליו מגרר ו**אֶחָזֵת מְרַעֵהוּ** ופיכל שר צבאו. ובאומרו **וְאֶחָזֵת מְרַעֵהוּ** רמז בזה הכתוב שאבימלך הוא מלכו של עולם הוא

וכך דרש יצחק את השמות:

אבימלך הוא אבי מלכי המלכים הקב"ה, ואחוזת **מרעוהי** הם כל העיריין קדישין של צבא השמים ופי- כל שר צבאו הוא שרו של יצחק המביא מפיו את כל תפילותיו לפני הקב"ה והוא מסכים על ידו ומקבלן לכתרו. **על כן קרא לבאר שבעה. ועל כן שם העיר באר שבע עד היום הזה. כי השבועה חלה לעולם.**

ועוד יש להבין מהו השבח שנתן יצחק לבורא בשם **שְׁבַעָה**. **וי"ל** כמובא במשלי ל' טז: **אֶרֶץ לֹא שְׁבַעָה מַיִם**. ומה ארץ רגילה **אֶרֶץ לֹא שְׁבַעָה מַיִם**, שאומרת הב הב ואינה משמרתן, ארץ הנגב שהיא נגובה על אחת כמה וכמה, ואילו כאן היתה בְּרִכָּה שהארץ **שְׁבַעָה**, ולא העלימה את המים, ובבאר אשר חפרו מצאו מים. נתן יצחק הודאה ושבח על חלקו שבזכות **השְׁבַעָה**, הארץ **שְׁבַעָה**. לכן קרא למקום **שְׁבַעָה**.

ועוד י"ל ששיבח להקב"ה שומע תפילה. שעם כל חפירת באר היה מתפלל להקב"ה **שימציא לו מים**. זה שאמרו לו עבדים ויאמרו לו [בחולם] מצאנו מים. **אל תקרא לו בחולם אלא**

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד, מאי רָאוּ באות לו', ולא ראה באות ה"א. ויש לומר כלאה שקראה לראובן על שם ראו-בן, ודרשו בגמרא [ברכות ז:]: ראו בה בין בני לבן חמי, מה בין מידותיו הטובות של ראובן לבין מידותיו המושחתות של עשו הרשע. הכי נמי, אמרו לו, רָאוּ ראינו את ההבדל בין עשו בנך לבין מידותיך הטובות, ולכן נבקש לכרות עמך ברית.

אַתָּה עֲתָה בְרוּךְ יְהוָה. הלכו עמו בגבורה וניצוה כאומרם, אם תכרות ברית אתה ברוך ה'. ואם לאו לאו. ומכל מקום ברוך ה' אתה עתה, לעת עתה.

ואשר על כן לא נענה להם מיד אלא למחרת. שהלכו עמו בגבורה וניצוה, לכן חכה לצאת השמש בגבורתו, והלך עמהם גם בגבורת יצחק ושלחם בְּשָׁלוֹם לאבדון.

ועוד יש לשאול, מה ראה יצחק לומר וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי [כו, כז:]. דוקא בזמן כריתת הברית, בזמן שפניהם לשלום. ויש לומר שיצחק למד זאת מאברהם אביו שנאמר בו והוכיח אברהם את אבימלך. ואם אברהם במידת הסד כך, הרי יצחק במידת הגבורה על אחת כמה וכמה.

אביו שבשמים מסכים עמו מהיותו בגרר לתקן תיקוני אביו אברהם ולקיים הברכה ביד בנו יעקב שנאמר בה וַיְדוּ אֱלֹהִים בְּעֵקֶב עֵשָׂו.

וְאַחֲזֵת מִרְעֵהוּ זֹאת יְדוּ שֶׁל יַעֲקֹב הָאֱלֹהִים ב"רעהו" שהוא מרעהו לעתיד לבוא, בעקבו, ולהיות תפילותיו אשר בפיו וכל ברכותיו מתקבלות בשמים ע"י שרי צבא מעלה.

וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי-הָיָה יְהוָה | עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי גֵּא אֱלֹהֵי בְּיָנוּתֵינוּ בְּיָנוּ וּבְיָנֶךָ וּנְכַרְתֶּהּ כְּרִית עִמָּךְ:
[כו, כח']

ובתפילת חנה נאמר אם ראה תראה. ודרשו שם אם ראה מוטב ואם לאו תראה וגו' הכי נמי אמרו לו, אם ראו מוטב ואם לאו אִם-תִּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רְעָה כְּאֲשֶׁר לֹא נִגְעַנּוּךָ וְכְאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ - רַק-טוֹב, וכאילו אומרים לו ואם לאו - נגענוך! וְכְאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ - רַק-טוֹב ועשינו עמך רק רע. וזה שאמרו וְנִשְׁלַחְתָּ בְּשָׁלוֹם, דייקא בְּשָׁלוֹם ולא לשלום. כדוד ששלחו לאבשלום בְּשָׁלוֹם והלך ונתלה.

לעומקו של מקרא תולדות

הפסיקה לנו הברכה, כי ברוך ה' אתה,
והתפלל עלינו להמשך הברכה.

ועוד יש לומר, בפרשת וירא
[כא, לא'] נאמר על-פֶּן קָרָא [אברהם]
למקום ההוא בָּאָר שָׁבַע, וכאן נאמר
על כן שם העיר באר שבע עד היום
הזה. ודעת הרשב"ם דתרי באר שבע
הווי. ודעת הרמב"ן היא אותה העיר.
ולעומקו של מקרא יש לומר,
דבאברהם היתה נקראת כן לאותו
הזמן. וביצחק לדורות כהמשך הפסוק
עד היום הזה. ומה שאברהם אביו
קרא לשעה, קרא יצחק לדורות.

וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח
אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרֵי הַחַתִּי וְאֶת
בְּשִׁמַּת בַּת אֵילָן הַחַתִּי.

ויש לשאול, מה ראה לקחת דוקא
מבנות חת. ואולי שראה שבני חת עשו
חסד עם אברהם עת מכרו לו את
מערת המכפלה, וחשב על פי מיעוט
ערכו שימצא הדבר חן בעיני אביו
לקחת מבנותיהם. והוא לא חש לבדוק
שכן לקח מבנות החתי, שהיו בנות

שלא יירא להוכיח במה שצריך
להוכיח, ואדרבה זו היא אמיתת
השלום. ולכן ויאכלו וישתו, שהרי
קבל על עצמו "ולא רבו עליה". שעל
ידי כך ישרה שכינתו על מעשיו.

ועוד יש לשאול, מה הוא שאמר
וְאִתָּם שְׁנֵאתֶם אֹתִי. והלא לא ראינו
ששנאוהו. אלא רמז רמוז כאן,
שנאמר: וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת-
בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם
אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אֲחֵרֵי מוֹת
אַבְרָהָם [כו, יח'], אל תקרי וַיִּסְתְּמוּם
פלשתים אלא וַיִּשְׁטְמוּם פלשתים. כמו
שנאמר בעשו וישטום עשו את יעקב
על הברכה. שרצה לסתום את מעין
הברכה של יעקב. גם כאן ויסתמום
פלשתים, מתוך שוישטמום. לכן אמר
ואתם שנאתם אותי.

אתה עתה ברוך ה'. שהודה לו שהוא
ברוך ה' ולא אחר, לאפוקי מלבן
שאמר לאליעזר ברוך ה' והחליף ארוך
בברוך.

כאן הודה לו אבימלך אתה עתה ברוך
ה'. ועוד, עתה אנו יודעים שמשלהכת

לעומקו של מקרא תולדות

לשון **נחש**, כי בעצמו היה **נחש-ירכן** כדלעיל. וקראן חתיות. ועל ידי השינויים האלה שוב נבעו מצפוניו של עשו הרשע.

ועוד יש לומר מאי ותהיין. בשני יו"דים. שבשתיהן נהג ברמאות לאביו ולאמו. האחת קראה יהודית ואינה כן, והשניה קראה בשמת על שם הבושם הטוב, ואינה כן. ורמאות זו היתה למורת רוח.

ותהיין מרת רות ליצחק ולרבקה.
(כו, לה')

מרת רות פירש רש"י לשון המראת רוח כמו [דברים ט'] **ממרים הייתם**. כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון. עד כאן לפשוטו של מקרא. ויש לשאול מדוע רש"י לא הביא כל הפסוק **ממרים הייתם עם-יהו'ה**.

ולעומקו של מקרא יש לומר ששם בחומש דברים נאמר ממרים הייתם עם השם. וניתן לדרשו שאע"פ שממרים הייתם, **הייתם עם השם**. אבל כאן המורת רוח בפני עצמה היא, והן לא

החוי והחתי דרך ממזרות. כפי שפירש רש"י בוישלה בתולדת עשו. ולכן הנשים אשר לקח **לא הן מבני חת שעשו חסד עם אברהם** למכור לו את מערת המכפלה, אלא דרך ממזרות היו ומושחתות.

וכן ידויק לעיל, שבמכירת המערה נאמר מאת **בני חת** ולא נאמר החתי. וכן כמצוין בתולדות כנען נאמר את חת ולא נאמר את החתי כמו שאר אחיו האמרי והגרגשי וכו'. וכן כשמצווה יעקב לקברו במערה מציינ מאת בני **חת**. ולא **החתי**. וכאן נאמר החתי.

ועוד טעה בכך, שעפרון נתן את המערה לא מטוביות לבו, אלא אדרבה מבואר במדרש רבה **שלא רצה** עפרן למכור לאברהם ובני חת הכריחוהו לזה. ולכן נחסרה ו"ו משמו. עפרן ולא עפרון.

ועל כן יש לומר שעשו אשר מראה כלפי חוץ את טלפיו, רצה להראות לאביו כי נושא את בנות חת אשר עשו חסד עם אברהם, והן באמת לא שייכות לחת אלא נקראו חתיות, וכשם ששינה את שם אשתו ליהודית כדי לִישב דעת אביו. ולכן לקח מן **החוי**

לעומקו של מקרא תולדות

דמעות מרוב מסירות נפש לקדש שם
שמים.

וְעַתָּה שָׂא-נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ
וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצֹדֶה לִי (ציידה) צִיד:
וְעֵשָׂה-לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי
וְהִבִּיֵאָה לִי וְאֶכְלֶה בְּעֶבֶר תְּבָרְכֶךָ
נַפְשִׁי בְּטָרֶם אָמוֹת (כז,ג-ד')

ביצחק כתיב **בְּעֶבֶר תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי**.
ואילו רבקה אומרת ליעקב שכך אמר
אביו יצחק: **וְאֶבְרַכְּכָה לִפְנֵי יְהוָה**.
ומאחר שנביאה היתה היכן רמוז בדברי
יצחק מה שאמרה רבקה, וי"ל דרבקה
יודעת נפש יצחק היתה. אותה הנפש
שכמעט התקיים בה נפשי יצאה בדברו.
אותה נפש שכמעט פרחה והגיעה עד
כסא הכבוד. אותה הנפש אשר מאז
העקידה היא אשר לפני ה'. ולכן כאשר
אמר יצחק **תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי**, שמעה רבקה
ברוח הקדש את הפירוש של **נַפְשִׁי**,
והוא לפני השם. ועוד, רמז יש לכך
במה שאמר יצחק **וְאֶכְלֶה**, שהוא כעין
נוטריקון ואוכל לפני ה'.

היו עם יצחק ורבקה ויצחק ורבקה לא
היו עמהן. ולכן רש"י לא הביא את
המשך הפסוק "עם השם". אלא רק
מְמָרִים הָיִיתָם.

וּמִתְקַיֵּן עֵינָיו מִרְאֵת (כז,א)
מובא ברש"י שְׁבַעַת העקידה ראו
מלאכי השרת והיו בוכים וירדו
דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו
עיניו.

ויש ליתן טעם מה בכי יש אצל
מלאכי השרת שהרי אין הם פועלים על
פי רגש אלא על פי צו עליון ואם היו
מזוויים לשחטו היו עושים זאת
בשמחה כאברהם.

אלא יש לומר כפי שמובא בספרים
הק', שמכל מעשה טוב ומכל מעשה
מצוה נברא מלאך, ממעשה חסד
נבראים מלאכי חסד, ממעשה גבורה
נבראים מלאכי גבורה וממסירות נפש
נבראים מלאכי מסירות נפש, וממעשה
העקידה נבראו מלאכי בכי, כדכתיב
בישעיהו לג ומלאכי שלום מר יבכיון.
מר מלשון כמר מדלי. מלאכים הזולגים

לעומקו של מקרא תולדות

הַשְׁדָּה וְצוּדָה לִי (צידה) צִיד. וְצֵא
הַשְׁדָּה לשוח עם הקב"ה, ותיענה מן
השמים היא הצידה האמורה בעניין. ואז
תחול ברכתי עליך.

ובשימת לב, כתיב פעמיים צוד ציד
ופעמיים ה יתירה. וצודה לי צידה .
קרי צִיד וכתוב צִידה. ויש לומר שאמר
לו פעמיים ה' יתירה כנגד ה' ה' שבי"ג
מידות. תחת אשר צדת אותי בפיד כל
הימים, עתה הגיעה העת לצוד ציד
לשם שמים לפני השם.

ומאחר ולא שת לבו גם לזאת, ויצא
לצוד ציד להביא, להוסיף שלותא על
זדנותא, ידעה רבקה ברוח קדשה כי לא
לו תהיה הברכה, ולכן אמרה ליעקב
שמע בקולי ולך קח לי. ולא כאחיד
שאיננו שומע בקולנו.

וְתֹאמַר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קָלְלָתָּ בְּנֵי אָדָם
שָׁמַע בְּקוֹלִי וְלָךְ קַח-לִי. (כז, יג).

תרדם אונקלוס עלי אתמר בנבואה דלא
ייתון לוטיא עלך ברי ברם קביל מני
ואיזיל סב לי. ורמוז במלים עָלַי

וְהִילֵךְ כִּי-זָקַן יִצְחָק וּתְכַתִּיב עֵינָיו
מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת-עֵשָׂו | בְּנֹו הַגָּדֹל
וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַגָּנִי.

יש לשאול מה ראה עשו להזדרז
ולומר בלשון ענוה לכאורה הַגָּנִי. ויש
לדייק מן הפסוק: וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַגָּנִי.
אֵלָיו, אל יצחק אמר בלשון ענוה
וזריזות הַגָּנִי. אך באמת בתוככי לבו
היה מזלזל באביו, כאומר מה רוצה
ממני עכשיו זקן זה.

וְעַתָּה שָׂא-נָא כְלִיךָ מִלְּיָד וּקְשָׁתְךָ וְצֵא
הַשְׁדָּה וְצוּדָה לִי (צידה) צִיד
וְעַתָּה לשון תשובה, כמובא במדרש
רבה פר' בראשית. צָנְהוּ אביו על
התשובה, כדי שיוכל לאכול מציָדו
ולברכו. כי אז תהיה לברכה על מה
לחול. ומורהו לשון חרטה: שָׂא-נָא.
שהוא לשון סלח נא, כאמרו: כך
תבקש שא נא חטאתי לפניך.

כְּלִיךָ מלשון נכספה וגם כלתה נפשי
אליך, זו תשובה שבלב, מִלְּיָד מלשון
תלוי ועומד לפני ה', כעשרת ימי
תשובה שבהם בינוניים תלויים
ועומדים. וּקְשָׁתְךָ זו תהיה בקשתך.
והן התפילות מעומקא דלבא ואז וְצֵא

לעומקו של מקרא תולדות

בַּתְּרִגּוֹם יוֹנָתָן בן עוזיאל פירש שהם היו מאדם הראשון, ממנו לָקַחוּ נִמְרוֹד, ואברהם לָקַחוּ מִנְמֵרוֹד וַיִּתְּנוּ לַיִּצְחָק וַיִּצְחָק לַעֲשׂו וּמַעֲשׂו עֶבֶר לַיִּעֲקֹב וַיַּעֲקֹב נִתְּנָה לַיּוֹסֵף.

והוא שנאמר במדרש פליאה שהם הכתנות אור ככתוב בתורה של ר' מאיר, לבוש אדם הראשון, הם הלבוש ציצית העולה תרי"ג, מהם עשה יעקב כתונת פסים ליוסף.

ובפרקי דרבי אליעזר אמר שֶׁעָשׂו הרג לנמרוד ולקחו ממנו. ולפי זה מאדם הראשון עבר לְשֵׁם וּמִשֵּׁם לאברהם ומאברהם לקחו נמרוד ועשו לקחו מנמרוד. ועשו תלה הציצית בבית על הקיר כדרך הקראים הדורשים את הפסוקים בדרך מעוותת ללא חז"ל, וראיתם אותו כשהם על קיר ביתכם. אלה בגדי החמודות אשר נתנה רבקה ליעקב שילבשם בעת הברכה.

וְאֵת עֵרַת גְּדֵי הָעֲזִים הִלְבִּישָׁה
על-יָדָיו וְעַל חֵלְקֵת צְוֹאֲרָיו. (כז, טז')

[שרתה נבואה] קִלְקֵלְתָּהּ - קללה לא אותך, כלומר לא תשיג אותך הקללה.

וַיִּלְךָ קַח-לִי. קח את הברכות בשבילי. למען תהיה לי תקומה בדורותיך שתעמיד.

וְאַבְרָכְכָּה (כז, טז) חלקהו לשתי מלים: **ואברך כה**, ואברך בכה יהיה זרעך. **לפני ה' לפני מותי**.

ותימה, מה ראה יעקב לקבל ברכת עשו. מדוע לא חשש שיאמר לו על חרבך תחיה ואת אחיך תעבוד כשם שבירך לעשו.

אלא כיון שאמר ואברככה לפני ה', בידוע שיברכו בדבר המוסכם על ידי ה', וה' יסובב הברכה להיות מתאימה ליעקב כפי הראוי לפני ה'.

וַתִּקַּח רְבֵקָה אֶת-בְּגָדֵי עֲשָׂו בְּנֵהּ
הַגְּדֵל הַחֲמֹדֹת אֲשֶׁר אָתָּה בִּבְנֵיךְ
וַתִּלְבַּשׁ אֶת-יַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן
(כז, טו')

לעומקו של מקרא תולדות

אלא יש לפתור כפי אשר פירש
האובה ישראל מאפטא בענין העקידה.
וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ
וְהָעֵצִים וְאַתָּה הִשָּׂה לְעֹלָה (כב,ז)

שואל האפטא רוב מה באו לומר כאן.
אלא ודאי כך אומר יצחק לאברהם
בעקידה, אָבִי, אתה עמוד החסד
ואיככה תשחט את בנך. עונה לו
אברהם הֲנִנִי – בְנִי! הריני הופך את
מידתי מחסד לגבורה לעשות רצון אבי
שבשמים, ומעתה הֲנִנִי בְנִי. אני גבורה
שבחסד, ואתה הפוך נא מידתך והיה
חסד שבגבורה לתת את עצמך לרצון
השם. ומיד נאמר (כב,ח) וַיִּלְכוּ
שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו. שנתנו מידותיהם של זה
בזה ושל זה בזה.

על פי זה יובן על נכון השיח
ודברים בין יצחק ליעקב:

וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי, וכאן יצחק
מפסיק כי אינו יכול לומר הֲנִנִי – בְנִי,
כי כביכול אינו יודע מי מבניו הוא זה
שעומד לפניו. ועל כן במקום לומר
הנני בני, הוא אומר הֲנִנִי – מִי אַתָּה
בְנִי, כדי שאוכל ליתן לך מידתי, שהיא
שילוב של חסד וגבורה. ויאמר אנכי,

יש לשאול, צְוֹאֲרֹו מבעי ליה למימר.
ומהו צְוֹאֲרִיו.

ויש לומר כפי שנאמר ביוסף [פר'
ויגש, מה,יד'] וַיִּפֹּל עַל-צְוֹאֲרֵי בְנֵימֶן-
אָחִיו וַיִּבְכֶּה וּבְנֵימֶן בָּכָה עַל-צְוֹאֲרָיו.

ופירש"י, בָּכָה עַל-צְוֹאֲרָיו, על שני
מקדשות שעתידין להיות בחלקו של
בנימין וסופן ליחרב. ובנימין בכה על
צוואריו על משכן שילה שעתידי להיות
בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

הכי נמי, יֹאמֶר, שלכן הלבִישה רבקה
את יעקב עֲרַת גְּדֵי הָעֵיִם שמהם
נעשה אהל על המשכן, עַל-יָדָיו וְעַל
חִלְקַת צְוֹאֲרָיו, שבחלקם של צווארי
יוסף ובנימין. כדי שלא במהרה יחרבו.

וַיָּבֹא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
הֲנִנִי מִי אַתָּה בְנִי.

ולכאורה יש לשאול מה ראה יצחק
לשנות ממטבע שטבע אברהם אביו
בעקידה באומר הֲנִנִי בְנִי.

לעומקו של מקרא תולדות

תימה, כיצד יזכיר יעקב איש תם שם שמים על דבר שכביכול איננו נכון. **פני הקרה ה' אלקיך לפני.**

ואולי על דרך הפשט יכוון למה שהקרה ה' לפניו על ידי אמו.

ולעומקו של מקרא יש לומר: שהזכיר שם שמים **לא על הצידה אלא על עשו** שעתיד להאמר על זרעו זרע עמלק, אשר קרף בדרך. לכן אמר **פני הקרה ה' אלקיך לפני.**

וכך הוא ערך דבריו: ה' אלקיך הקרה את עשו להקרא אשר קרף בדרך, והקרהו **שיצא לפני** בלידה. והקב"ה הקרה לפני **שעשו** ימכור לי את הבכורה. זה הוא שאמר: **פני הקרה ה' אלקיך לפני.**

ועוד יש לומר:

כי הקרה ה' אלקיך לפני. ה' אלקיך. כאן רמז יעקב ליצחק אביו שראוי הוא לשילוב החסד והגבורה. כאומרו הקרה נא לפני את ברכתך במידת ה' אלקים. ואע"פ שנתן לו את ברכתו במידת הגבורה בשם אלקים, באמרו **ונתן-לך האלקים [כז, כח']** מכל מקום באומרו ויתן לך **ה-אלקים**, בה' הידיעה, כאילו

עשו בכורך. וכך יתפרשו דברי יעקב: הקב"ה שהוא **אנכי**, עשה כך במידת הגבורה **שעשו** יהיה בכורך. והנה גבר עלי **חסדו**, ועשה כך **שעשו** מכר לי את בכורתו.

ענה לו יצחק: אם כן, אחלק ברכתי לך לשנים. עתה אברכך במידת הגבורה, שנאמר (כז, כח') **ונתן-לך האלקים** וגו'. ולפני צאתך לחרון, אוסיף לך את **ברכת אברהם** ברכת החסד: **ואל** [שהיא מידת רחמים מ"ג מידות של רחמים] **שדל יברך אתך ויפרה וירבה ויחיה לקהל עמים.** וכדי לערב חסד בגבורה המשיך ובירכו: **ונתן-לך את-ברכת אברהם לך ולזרעך אתה לרשתה את-ארץ מגידה אשר-נתן אלקים לאברהם.**

ומעתה יהיה יעקב נושא שתי המידות גם יחד, **חסד וגבורה**, שהן מידת התפארת, היא מידת האמת. כנאמר: **תתן אמת ליעקב.** (מיכה ז, כ').

ויאמר יצחק אל-בנו מה-זה מתרת למצא בני ויאמר פני הקרה ה' אלקיך לפני (כז, כ')

לעומקו של מקרא תולדות

ואכן, ו' זו השיג יעקב אבינו בכח תפילותיו ותורתו, היא ו' התפארת כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

והיה זבק בחיבורו להקב"ה, עד

אשר היה ראוי להוסיף לו גם את הו' של אליהו הנביא, שניתנה לו כמשכון עד שיבוא אליה לגאול את בניו, ויקבל חזרה את משכונו. ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. (רש"י ויקרא כ"ו מב' וכן בלעומקו של מקרא לפרשת פקודי, על הפסוק המשכן משכן).

ועוד יש לשאול, מדוע לא חשש יצחק מהידים ידי עשו, שיטרידוהו מלימודו.

ויובן לעומקו של מקרא, על דרך הטעמים, כי ראה יצחק ברוח הקדש גם את הידים כידי יעקב. שכן המילה **והידיים** מוטעמת בטיפחא. וטיפחא היא כעין הפסקה קלה אשר מורה כי לא בהכרח תיסמך מילה זו לשאחריה. ולכן אפשר להסמיכה לשלפניה, למלה יעקב. כזה: **הקל' קול יעקב והידיים**, לומר שברוח הקדש ראה יצחק גם את הידים כשל יעקב, ידים שמימיות ומבורכות.

אומר השם **אלקים**, ורמז רמז לו כי עתיד לקבל גם את ברכת החסד של אברהם, בשמות החסד **אל שדי** כנאמר בסוף הפרשה: **ואל שדי יברך אתך ויברך וירבה וקיים לקהל עמים: ונתן-לה את-ברכת אברהם**.

הקל' קול יעקב והידיים ידי עשו.
(כז, כב').

הקל'

חסר ו'. שסימן היה בידו של יצחק, שיתברך יעקב בברכת הקל קול יעקב. שנאמר והתברכו בזרעך וגו' עקב אשר שמע אברהם בקלי. **חסר ו'.**

ויש ליתן טעם מדוע יאמר לו הקב"ה לברך את זרעו בחסר ו'.

ויש לומר שהאות ו' תורה לעולם על חיבור בין האדם והקב"ה. ודבר זה אינו נתון לברכה, אלא זו בחירתו של האדם ועבודתו את בוראו.

ואשר על כן ברכו יצחק ליעקב בחסר ו', שאת ו' החיבור בינו ובין בוראו יצטרך להשיג בכח עבודתו והשתדלותו עם בוראו.

לעומקו של מקרא תולדות

ליש אומרים שיצחק אמר לבנו יעקב, ראה ריח בְּנֵי וְגו' יש ליתן טעם לאומרו ראה.

ואכן, אוה"ח הק' מפרשו בלשון ראוי. וזה לשונו: אומרו ראה לא לשון ראייה אלא חשיבות והכוונה ראוי הוא ריח בני וחשוב לדמותו כריח שדה אשר ברכו ה'.

וליש אומרים שהשכינה הק' היא שאמרה ראה ריח בְּנֵי, יש ליתן טעם לאומרה בְּנֵי.

ויש לומר, שבהיות יצחק מתלבט ומסתפק בעומד לפניו, אם לברכו אם לאו, רוח הקדש אומרת כן ומצוה אותו: ראה, יצחק, ריח בְּנֵי יעקב - כריח השדה אשר ברכו ה', וראוי הוא לברכו. מיד פתח ואמר ויתן לך האלהים מטל השמים וכו'.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא ועל פי הסוד, שְׁדָבַר השכינה הק' נאמר בידי המלאך ששמו ראה, והוא משמות ע"ב הק' היוצאים מהפסוקים ויסע ויבא ויט בפרשת בשלח, [שמות י"ד יט-כ"א], הוא

ועל דרך הצח יכוון לאומרו (ישעיהו מה, ג') אף-יְדִלִי יְסֻדָּה אֶרֶץ וְיִמְיָנִי טַפְחָה שְׁמַיִם, שהידים המוטעמות בטיפחא, של יעקב הן ולא של עשו, והן ידים המבורכות מן השמים שנאמר וְיִמְיָנִי טַפְחָה שְׁמַיִם.

ומכח טיפחא זו, היו ידי יעקב מבורכות, וכל אשר עשה ה' הצליח בידו, כפי שאמר יעקב בפרשת כי תצא מתי אעשה גם אנכי לביתי.

וְיִבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר רֹאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בֵּרַכְוּ יְהוָה (כו, כו')

מובא בזוה"ק, (פרשת תולדות קמב) וַיֹּאמֶר רֹאֵה רִיחַ בְּנֵי וַיֹּאמֶר, מְלָה סְתִימִים הוּא. אֵיךְ דְּאִמְרֵי שְׂכִינְתָא הָוּת, וְאֵיךְ דְּאִמְרֵי יְצַחֵק הָוּה.

הסבר דברי הזוה"ק: וַיֹּאמֶר מְלָה סְתִימִים הוּא. דבר סתום ונסתר הוא מי הוא זה שאמר ראה ריח בְּנֵי.

אֵיךְ דְּאִמְרֵי שְׂכִינְתָא הָוּת, יש אומרים שהשכינה היתה אומרת: ראה ריח בְּנֵי, וְאֵיךְ דְּאִמְרֵי יְצַחֵק הָוּה שהיה זה יצחק שאמר לבנו יעקב, ראה ריח בְּנֵי.

לעומקו של מקרא תולדות

וַיִּתְּרֵד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מָאֹד,
(כו, לג)

יש ליתן טעם על מה חרד חרדה גדולה.

וי"ל, שחשש ליעקב מהמרמה, שהרי שקרנים אינם רואים פני שכינה. וכשהודה עשו ואמר על יעקב אֶת-בְּכֹרְתֵי לָקַח [כו, לו'], נחה דעתו של יצחק. כי בדין הוא שהקרה ה' אלקים לפניו, ואין כאן מרמה אלא חכמה. וכפי שתרגם אונקלוס בא אחיך במרמה על אֶחָיוּךָ בְּחִמְמָתָא וְקָבִיל בְּרַפְתָּךְ. וידע יצחק כי נכון ראה ברוח הקדש.

ובשימת לב, יש ליתן טעם לנאמר עַד-מָאֹד, גם אצל יצחק וגם אצל עשו כדכתיב: וַיִּצְעַק [עשו] צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד-מָאֹד (כו, לג-לד')

ולעומקו של מקרא יש לומר, שהמלה מָאֹד תוֹרָה על כל טוב העולם הזה, כמו שנאמר בק"ש, ובכל מאדך, ודרשו בכל ממונך.

וביצחק נאמר עַד-מָאֹד שחשש מכך שיעקב יקבל ברכת השפע בעוה"ז והם משמני הארץ, אשר יטרידוהו מלימוד התורה. וזה שאמר חרדה גדולה עַד מאד. ומאד הוא הממון. וכאשר שמע

השם הס"ט, והוא מקביל למילה הס"ט שבפרשה שניה של ק"ש שהיא שם ה'. "אשר ה' נותן לכם. ושמתם וגו'.

הוא המלאך ראה, הנשלח למלא תפקידו להאיר לתועים את דרכם, ולקים בהם את הפסוק: פְּנִיךָ הָאֵר בְּעֵבְרֶךָ. הָאֵר הן אותיות רָאָה.

וכביכול אומר הקב"ה ליצחק: ראה, יצחק, שעניך כבדו מזוקן, ראה ברוח הקדש, ריח בני יעקב כריח השדה אשר התפללת שם שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה". וכאשר ברכו ה' כן תברך אותו גם אתה.

או כלך לדרך זו. שיצחק מבקש מהמלאך הק' בשם ראה, את הדרך הנכונה אשר ילך בה, וכך אומר יצחק למלאך: רָאָה, אמור נא לי, ריח בני, מה טיבו. ועונה לו המלאך ראה: בנך העומד לפניך כריח השדה אשר ברכו ה'. מיד פתח יצחק ואמר, ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'.

ומדוע ברכו במידת האלקים, שגם מידת הדין תסכים עם מידת הרחמים לברכו.

לעומקו של מקרא תולדות

ממתיק עשו בגשמיות של המאד, ועתה משלֵא זכה גם במאד, **נותר במרירותו**. ולכן צעק צעקה גדולה **ומרה עד מאד**.

ולעומתו, יעקב שממתיק את **מרירות חייו במתיקות התורה**, זכה גם למתיקות **המאוד**, ובזכות **המטעמים** שהגיש לאביו, זכה **לטעמי תורה** המתוקים להגישם **לאביו שבשמים**. ובנוסף לטעם המן שעתיד להתברך בו, עוד נתברך בטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש. שהם **פרפראות** לתורה. ויקראו **פרפראות** לתפארת המליצה בדרך של **פרי פירות** של עמל התורה.

ולכן נאמר **עד מאד**. שהאותיות ע"ד הן ע' גדולה של שמע וד' גדולה של אחד. **והמאד** הוא העדות על יחוד ה', שמשעבד את ה-**עד-מאד** עד ועד בכלל לאהבת השם שנתן לו את כל המאד. וכפי ששנה התנא בפרקי אבות פרק ג משנה ז: **רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בְּרִיתוֹתָא אֹמֵר, מִן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׂאֵמָה וְשִׁלְהָ שְׁלוֹ**. וכן בְּדוֹד הוּא אֹמֵר (דברי הימים א כט) **כִּי מִמֶּה הִכַּל וּמִיָּדָה נִתְּנוּ לָהּ**.

את עשו אומר **את בכורתי לקח**, נחה דעתו של יצחק בעבור יעקב המבקש ענינים רוחניים נשגבים כעבודת הבְּכוֹרִים לפני ה'. ולכן הממון יהיה לו רק לעזר להשיג קניינים רוחניים.

אלא שעתה חרד יצחק חרדה גדולה **עד-מאד** לאחר שהבין כי ליעקב אכן נועדו גם הברכות הגשמיות ולא לעשו, וחרד חרדה גדולה עד מאד על מה שעלה בדעתו **לְהַשׁוּף** מיעקב את הברכה הגשמית אשר תאפשר לו את הברכה הרוחנית, ועל ידי כך היה **מְהַשִּׁיף** את עולמו הרוחני, שהיה נטרד לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

ובעשו נאמר **עד-מאד**, כי לעשו זו מלחמה על העוה"ז. וליעקב זו מלחמה גם על העוה"ז וגם על העוה"ב. שנאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל **מאדך**, שגם את **המאד** שהוא הרכוש, אנו מְצַוִּים למסור בעבור אהבת ה'. יוצא איפוא שהמאד שקבל יעקב בברכה, הופך לעבודה רוחנית כאשר משעבד את היצר הרע ליצר הטוב לקיים בכל לבבך, בשני יצריך.

ומה שנאמר בעשו צַעֲקָה גְדוֹלָה וּמְרָה עד-מאד. שאת כל מרירות חייו היה

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד, יש לומר אם תמכרנה, כדרך כל מְכַר שאינה שלך יותר, הרי מוכחא מילתא שמעולם לא היתה קניינך. כי בעת קניין התורה, התורה נהיית חלק ממך ומנשמתך, וכשם שאין אדם יכול למכור אבר שהנשמה תלויה בו, כן אין ביכולתו למכור תורתו. לכן יש להבין פסוק זה, שאינו בבחינת עצה טובה. אַמַּת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר. אלא בבחינת מציאות שאינך יכול לקיימה. אַמַּת קָנִיתָ, אינך יכול למכרה.

ועל דרך הצח, ולשון נופל על לשון, י"ל בְּאֵל אֶחָיִד בְּמִרְמָה לשון מְרוֹם. מְרוֹמֵי הַנְּהַגַּת הַשְּׂכִינָה, ובכח הדברים העומדים ברומו של עולם, היא התפילה. ואין אתה, עשו, המלא מרה מארה ומרירות יכול לעמוד כנגד הדברים המורמים והמרוממים.

ועל דרך הסוד, ובשימת לב, זכר הפסוק אַמַּת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר חֲכָמָה וּמוֹסֵר וּבִינָה, ג' חלקי התורה, חכמה מוסר ובינה. ולעומקו של מקרא יש

וַיֹּאמֶר בָּא אֶחָיִד בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתּוֹ. (כו, לה).

בְּמִרְמָה פירש"י לפשוטו של מקרא, בחכמה. ויש ליתן טעם מדוע פירש לפשוטו כביכול שלא כפשוטו.

ויש לומר שהרי כתיב תתן אמת ליעקב. ואמת היא חכמת התורה. כדברי ר' יוחנן [ברכות ה:]: אמת זו תורה שנאמר {משלי כג-כג} אַמַּת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר. ולא יִשְׁכְּנוּ מַרְמָה וְאִמְתָּה בַכִּפְיָה אַחַת. לכן פירש על דרך הפשט בחכמה.

וְהוֹיֵנוּ בָּהּ, מניין שהפסוק במשלי כג כג אַמַּת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר ידבר בחכמת התורה.

ויש לומר כי כל קניין גשמי ניתן למכירה. כי בזמן הקניין הקונה נהיה הבעלים של הדבר, ובידו למכור את רכושו למי שירצה.

אך בקניין התורה אינו כן. שאין אתה הבעלים היחידים על קניין התורה שלך. אלא הקב"ה שותף אתך בקניין. שהוא המלמד תורה לעמו ישראל.

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד שם: ויפח באפיו נשמת חיים
נשמת חיים היא מבינה, שנאמר (איוב,
לב,ח') וְנִשְׁמַת לִשְׂדֵי תְבִינָם.

וַיַּעֲקֹבְנִי זֶה פְּעָמַיִם (כז,לו')

**ועל דרך הצח, וַיַּעֲקֹבְנִי הֵן אוֹתוֹת
ויעקב בני.**

ולעומקו של מקרא, נמצא כאן
כביכול דו-שיח סמוי כויכוח בין
יצחק ועשו במלים **וַיַּעֲקֹבְנִי זֶה
פְּעָמַיִם**.

עשו הרשע אומר **ויעקבני, ויעקב בני**
זה **פְּעָמַיִם**. ויעקב לשון צרה. שהעיק לי
ולבני זה **פְּעָמַיִם**. פעם אחת שלקח
הבכורה ופעם שניה שלקח גם הברכה.

ויצחק עונה לעשו: **ויעקב בני** שומע
אני שרוצה אתה עשו להעיק לי **יעקב
בני זה פְּעָמַיִם** על שני מקדשים. והיא
לא תצלח, ואשר על כן **יעקב בני** יזכה
זֶה פְּעָמַיִם. גם בעוה"ז וגם בעולם
הבא.

וכן יזכה **יעקב בני זה פְּעָמַיִם, לשתי
ברכות**. לברכתי ולברכת אברהם,
כדלקמן.

לומר שהם כנגד ג' חלקי הנשמה, **נפש
רוח נשמה**.

כיצד:

חכמה כנגד **הנפש**, ככתוב בקהלת
(ז,יב') הַחִכְמָה תַחֲסֶה בְּעֵלְיָהּ, **והנפש**
**הקשורה בגוף מקבלת חיותה מחכמת
התורה**.

מוסר כנגד **הרוח** ככתוב במשלי, **כִּי נֶר
מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר וְדָרְךְ תַיִים** תוכחות
מוסר (ו, כג'), וכתוב **וַיִּפֹּחַ בְּאַפְּיוֹ
נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ תַיָה,**
(בראשית ב,ז') **ופירש רש"י** אף
בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של
אדם חיה שבכולן, **שנתוסף בו דעה
ודבור**. ותרגם **אונקלוס** ונִפְּחַ בְּאַפּוּהִי
נְשִׁמַתָּא דְחַיִּי וְהוּת בְּאָדָם לְרִיחַ מְמַלְלָא.
**וחלק הרוח שבנשמה הרי הוא כנגד
הדבור**.

בינה כנגד **הנשמה**. וכן מובא בשל"ה
הק' ספר תולדות אדם שמבואר בהרבה
מאמרים בווהר **שהנשמה היא מְבִינָה,**
וכן נתבאר בתיקונים. הכלל העולה,
נפש מצד מלכות, רוח מצד תפארת,
נשמה מצד בינה, ומתהווה מיחוד
תפארת ומלכות.

לעומקו של מקרא תולדות

ויש לשאול, מדוע ברכו ליעקב בשתי ברכות נפרדות, של ויתן לך. בתחילה ובסוף. ועוד שאת ברכת אברהם הכוללת כל הברכות כולן - שמר לסוף.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שבתחילה, **ספק היה לו ליצחק אם העומד לפניו, בין אם זה עשו ובין אם זה יעקב, האם הוא ראוי לקבל את ברכת אברהם שברכו הקב"ה.**

ולכן ברך בתחילה בברכה מקדימה אשר **תלבן ותברר** אם ראוי זה העומד לפניו לקבל גם את ברכת אברהם. ומאחר וראה כי יעקב הוא זה שגלגל הקב"ה לידו את ברכת יצחק ויתן לך מטל השמים וגו', **הבין כי זה הוא הראוי לברכת אברהם** הכוללת כל הברכות. ולכן אמר "גם ברוך יהיה". גם ברוך יהיה מטל השמים וכו', וגם ברוך יהיה בברכת אברהם שהיא המעולה שבברכות, הכוללת כל הברכות כולן.

ואשר על כן, לא נתן יצחק את הברכה השניה לעשו, כי ברכת אברהם שמורה למי שראוי לברכת יצחק. ובצדק שאל עשו הברכה אחת היא לך אבי. וכל אשר נותר לעשו להיות תלוי בברכת אהיו.

לכה אפוא מה אעשה בני (כו, לו)
לכה.

לכה, מלשון לך.

מה אעשה בני. אעשה גימטריה עש"ו. הרי נתינת טעם לשמו של עשו, ורמז לו בזה מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך. ואם תבחר שירחקוך **לכה אפוא**, לך לאבדון אשר בחרת.

הברכה אחת הוא-לך אבי (כו, לח)

ואמנם, יצחק תולה את ברכת עשו בברכת יעקב באמרו: **והיה פאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארה (כו, מ)** ולפי זה, לכאורה, **ברכה אחת היתה לו ליצחק.** אותה ברך ליעקב ותלה ברכת עשו בברכתו.

והרי מצינו שברכו יצחק ליעקב פעמים. ברכה ראשונה "ויתן לך מטל השמים" כבתחילה, וברכה שניה לבסוף לפני צאתו לחרן: **ואל שדי יברך אתך ויפרה וירבה ויניח לך עמים:**

ויתן-לך את-ברכת אברהם לך ולזרעך אתה לרשתה את-ארץ מגרדך אשר-נתנו אלהים לאברהם [כח, ג-ד]

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד יש לומר שעתידים בני ישראל הנקראים **בני בכורי ישראל** לעמוד על הים ולומר **זה אלי ואנוהו**, וישראל סבא עומד שם ומסכים על ידם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ואתה שאמרת למה זה לי בכרה, **למה זה לך ברכה**.

ועוד יש לומר, **הַבְּרִיָּה אֶתָּה הוּא-לֵךְ אָבִי**. פירש רש"י ה"א זו משמשת לשון תמיהה. כמו **הבמחנים** [במדבר יג], **השמנה** [שם], **הכמות נבל** [ש"ב, ג]. זה לפשוטו של מקרא. **ולעומקו של מקרא** יכוון רש"י בזה כרוצה עשו לומר לאביו: אם תתן ליעקב מחנים וארץ שמנה, הותרת אותי כמות נבל.

וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָיו מַעַל צוּאָרָה (כז, מ')

כאן תלה יצחק את ברכת עשו בברכת יעקב. כאומר:

תִּרְיֵד. פירש"י לשון צער ובכי. כשתצטער שלקח ממך הברכות. אז ופרקת. ורמז לו במילה **תרי"ד** שהיא תרי"ג ועוד אחד. שכל המוסיף גורע,

ועל-תִּרְבֶּנָּה תִּחְלֶה. (כז, מ')

יש לשאול, מדוע יברכהו שיחיה על כלי משחית.

ויש לומר לעומקו של מקרא, שכוונתו בזה לאו דוקא ללשון חרב ההורגת, אלא ללשון **חורבן**. על **חורבנך** אשר החרכת לך לעצמך במעשיך המקולקלים את חייך, על כך תחיה ואת אחיך תעבוד.

וְאֵת-אֶחָיִךָ תַעֲבֹד ומאחר שביזית עבודת הבורא בבית המקדש, לא נותר לך אלא **לעבוד את אחיך שהוא בחר להיות עובד שם, עבד השם**.

או כלך לדרך זו: ועל-תִּרְבֶּנָּה תִּחְלֶה, רמז לו בזה, שלא יִבְנֶה יעקב אלא מחורבנו של עשו. כדדרשו חז"ל על **צור וירושלים** (פסחים מב:): על הפסוק (יחזקאל כו, ב') **אִמְלֶאֶה הַחֲרָבָה**, אם מלאה זו חרבה זו ואם מלאה זו חרבה זו.

וכאומר: על חורבן אחיך תחיה, והוא יחיה על חורבנך. ולכן קשרו חז"ל את בנין בית המקדש עם הכרתת זרעו של **עמלק**.

לעומקו של מקרא תולדות

**וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת-יַעֲקֹב לְעַל-הַבְרָכָה
אֲשֶׁר בָּרְכוּ אָבִיו (כו, מא).**

אשר ברכו אביו ליעקב שנתן לו הכל, ועל
אשר ברכו אביו לעשו שתלה ברכתו
ביעקב. ולכן בקש להרגו שלא יהיה
תלוי בו.

וַיִּשְׁטֹם

לפשוטו של מקרא הוא לשון שנאה.
ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח
הוא לשון סתימה.

וַיִּשְׁטֹם כמו ויסתום. שרצה לסתום את
מעייני הברכה של יעקב על ידי שנאתו,
כעין וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים (לעיל כו, יח)
וכמו שאמר להם יצחק וַאֲתֵם שִׁנְאֵתֵם
אֲתִי (לעיל כו, כז). וזה שאמרו הלך
זרזיר אצל העורב, שלמד עשו
מפלשתים את מלאכת השטמה והשנאה
(וכדלעיל כה, כז) תחת אשר היה לו
ללמוד את מלאכת האהבה מיצחק
אביו, שנאמר בו וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו
(כדלעיל כה, כח).

ואם יעברו על בל תוסיף כאילו גרעו
מן התורה ואז וּפְרַקְתָּ עָלָיו מַעַל
צִוְיָרָה.

ועוד על דרך הצח יש לומר שתריד
הוא מלשון נוטריקון: תראהו יורד.

הֲלֹא-אֶצְלָתָ לִי בְרָכָה. (כו, לו')

אֶצְלָתָ פירש"י לשון הפרשה. האם לא
השארתי והפרשת גם לי ברכה.

ועל דרך הצח יש לומר, אֶצְלָתָ
לשון צלויי. תפילה. האם לא התפללת
גם עלי בעת אשר העתרת לה! ויען לו
יצחק הן, כן התפללתי שאחד מכם יהיה
גביר לאחיו, כי נאמר ביצחק יקרא לך
זרע ביצחק ולא כל יצחק, ולפי מעשיו
אדם נמדד. ועתה התברר הדבר למפרע
שְׁמָה ששמתי גביר - זה ממך, לפי
מעשיך, וזה כוונת אומרו הֲנָן גְּבִיר
שִׁמְתִּיו לְךָ. לך כלומר בידך היה
להעביר את האצלת הברכה אליך.
וכאומרו לעשו כדברי לבן ליעקב: עָתָה
הַסְכַּלְתָּ עֵשָׂו. עָתָה, עֵשָׂו, הַסְכַּלְתָּ
עֵשָׂו.

לעומקו של מקרא תולדות

אַת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד
שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרֹת:

ולא סוף דבר שלא התוכח עמו אלא
אף מיד הסכים שנאמר וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב
כֵן.

אלא שזכר יעקב את אשר רמזה לו
אמו, שיהיה עם לבן עשרים שנה,
להולדת השבטים ולקבלת שכרו בצאן.

וַעֲתָה בְּנֵי שִׁמְעֹן בְּקֹלִי וְקוּמוּ בְּרַח לָךְ
אֶל-לְבָן אָחִי תַרְנָה (כו, מג')

ויש לשאול מדוע תשלח הצדקת את
יעקב מן הפח אל הפחת. מעשו שרוצה
להורגו אל לבן שרוצה לעקור את הכל.
שהרי אמרו במדרש תנחומא לבן הוא
בלעם. אלא רמז רמזה לו שקודם
לכתו אל לבן ילך ויטמין עצמו י"ד
שנה בבית מדרשו של שם ועבר.
ובזה ינצל מאחיה ומאחיו. והיכן רמזה
לו, באומרה (כו, מד') וַיִּשְׁבְּתָה עִמּוֹ
יָמִים אַחֲדָיִם עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת
אָחִיךָ.

עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ: עַד
לְשׁוֹב אֶף אָחִיךָ מִמָּוֶה (כו, מד-מה)

עַד אֲשֶׁר-תָּשׁוּב, עַד לְשׁוֹב
יש ליתן טעם לכפילות הלשון.
לעומקו של מקרא ועל דרך הרמז יש
לומר שכאן רמזה לו שיהיה עשרים
שנה אצל לבן. כיצד:

תָּשׁוּב הראשון הוא מלשון שבע
שנים שיעבוד בלאה. עַד
לְשׁוֹב שחזרה וכפלה, הוא גם מלשון
שבע שנים שיעבוד ברחל. ומה
שאמרה תָּשׁוּב וכן לְשׁוֹב עם ו"ו
בכתיב מלא, בזה רמזה לו שיעבוד
עוד שש שנים בצאן לבן.

ובזה ינתן טעם לפרשת ויצא מדוע
נקט יעקב בהסכם עם לבן שבע שנים
מדעתו. באומרו אַעֲבֹדְךָ שִׁבְעֵי שָׁנִים
בְּרִחַל בַּתְּךָ הַקַּטָּנָה, (שם, כט, יח'),
ומדוע לא חשש שמא תקרא לו רבקה
בתוך זה הזמן. שהרי אמרה לו
(כו, מה') עַד-לְשׁוֹב אֶף-אָחִיךָ מִמָּוֶה וְשָׁכַח
אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לִּי וְשָׁלַחְתִּי וְלִקְחָתִיךָ
מִשָּׁם.

וכן אתה מוצא במה שאמר לבן
ליעקב מלא שִׁבְעֵי זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם-

לעומקו של מקרא תולדות

והוא נוטריקון **תורת שם ועבר**, היא תשיב את **חמת אחיד**. אחיד בפועל הוא **עשו**, ואחיד ברמאות הוא **לבן**.

לְמָה אֲשַׁפֵּל גַם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד
(כז, מה')

על דרך הפשט יכוונו דבריה **גַם שְׁנֵיכֶם** ליעקב ועשו.

ועל דרך הרמז לעומקו של מקרא, רמזה כאן לחורבן שני מקדשות, בית ראשון ובית שני יום אחד זה תשעה באב.

וזה שאמרה מיד **קָצַתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חַת אִם-לִקְחָה יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת-חַת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמָה לִּי חַיִּים**.

קָצַתִּי בְּחַיִּי. נכתב במסורה בקוף קטנה. **ופירש בעל הטורים**, שראתה ברוח הקדש שהבית שגבהו ק' אמה עתיד ליחרב. וממשיך **בעל הטורים** ואומר וקו"ף של ודרור קן לה גדולה, כזה: **גַם צְפוּר מְצָאָה בֵּית וְדָרוּר קָן לָהּ** שבקש דוד על ההיכל שגבהו ק' אמה **שלא יחרב**. (תהלים פד, ד'). ולומדים **סמוכים**, וסמיך ליה

ולעומקו של מקרא יֶאָמֵר שבאומרה וְיִשְׁבֶּתָּ, התכוונה לשיבת בית המדרש. ובאומרה **עִמּוֹ** התכוונה **עמו עם הקב"ה**. וכפי שאמרו בגמרא מסכת ברכות (ו). תניא אבא בנימין אומר וכו' ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה **עמו** שנאמר { שמות כ-כד } בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך.

ובאומרה יָמִים אֶתְדִים התכוונה לארבע עשרה שנה. כיצד:

יָמִים הם שנה. כדאמר ליה **אֶתְדִי וְאִמָּה** [של רבקה] לאליעזר: **תָּשֵׁב הַנְּעָר אֵתְנוּ יָמִים אֹי עֶשׂוֹר אַחַר תֵּלֶךְ**, (חיי שרה, כד, גה') **ופירש רש"י** שם **יָמִים** שנה. כמו **יָמִים** תהיה גאולתו (ויקרא כה, כט).

אֶתְדִים הם ארבע עשרה.

שכן **אֶתְדִים** הוא כעין נוטריקון אחרי י"ד שנים.

ובאומרה עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אֶחֱיָךְ כוונתה שתורתו אשר ילמד י"ד שנה בבית המדרש של שם ועבר תגן בעדו להצילו מיד אחיו מיד **עשו**, ומיד אחיו ברמאות הוא **לבן אחי אמו**.

וכל זאת רמזה באומרה עד אשר תשוב,

לעומקו של מקרא תולדות

ועשו שונא לאמו ולא רוצה לעסוק
בקבורתה, ובני חת הם שקברוה.

**וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֱתֶךָ וְיִבְרָךְ וְיִרְבֶּךָ
וְהִנֵּיתָ לְקִתְלֵ עַמִּים. (כח,ג)**

ויתן לך את ברכת אברהם וגו'. כאן
ברכו במידת הרחמים א-ל ש-די, ולכן
אמר פעם שניה ויתן לך. שפעם
הראשונה היתה במידת הדין וְיִבְרָךְ וְיִרְבֶּךָ
הָאֱלֹהִים מטל הַשָּׁמַיִם ומִשְׁמַי הַאָרֶץ
וְרַב דָּגָן וְתִירָשׁ. כי לא היה בבירור למי
הוא מברך לקול קול יעקב או לידים
ידי עשו. לכן בירך **בסתם** במידת הדין,
שהקב"ה יתן לפי מה שמגיע בלי משוא
פנים.

עכשיו לאחר שהתברר כי ליעקב ראוי
לברך וכי לו משפט הבכורה, **ברכו**
פעם נוספת במידת הרחמים. וחזר
והזכיר מידת הדין **אשר נתן אלהים**
לאברהם. לידע, להודיע ולהיוודע,
שגם מידת הדין מסכימה לברכתו.
שלא ליתן פתחון פה לאף בריה בעולם
לחלוק על כך.

(בפסוק ה), **אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד**
יְהִלְלוּךָ סֵלָה. והיינו בית המקדש.

ובשימת לב ועל דרך הצח, יִמָּצְאוּ
בשני הפסוקים גם יחד אותיות **יעקב**.
בראשי תיבות: ק' של **קָו**, י' של
יוֹשְׁבֵי ע' של עוֹד, ב' של בֵּיתְךָ.

לומר לך, שעל ידי ישיבתו של **יעקב**
בבית מדרש של שם ועבר, ניתן כח
לתפילת דוד המלך שלא תשוב ריקם,
ובית שלישי יבנה בב"א **לא יחרב**
עולמית. והועילה **הק'** הגדולה,
להעלות תפילת יעקב ותורתו למעלה
עד כסא הכבוד. וכשם שדמותו חקוקה
בכסא הכבוד כן תפילתו ותורתו
חקוקים שם.

וכן נרמז במילה עוֹד. כאמרו **עוֹד**
ועוֹד ועוֹד יְהִלְלוּךָ סֵלָה. וסֵלָה פירושו
לעד ולנצח נצחים.

ועוד י"ל, קצתי בחיי מפני בנות חת.
כאן נצנצה בה רוח הקדש שעתידה
היא להקבר במערת המכפלה על ידי
בני חת. כי כשיצתה נשמתה יצחק היה
כהה עינים, יעקב היה בדרך מחרן,

לעומקו של מקרא תולדות

בה. שהרי עשו אינו מבקש להתברך מפי עליון, אלא מפי אביו. שאמר הברכה אחת היא לך אבי, ויעקב מבקש ברכה מפי עליון, שנאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני, וכאומרו: ברכני אבי כפי מה שיקרה ה' אלקיך לפני.

ועוד יש לומר,
וְאֵל שְׂדֵי יַבְרָה אֲתָהּ וַיְפָרֶה וַיִּרְבֶּה
[כחג].
יַבְרָה, וַיְפָרֶה, וַיִּרְבֶּה. כולן לשון ברכה.
יַבְרָה - כמשמעו,
וַיְפָרֶה - פ ו ב מתחלפות [כנ"ל שבתוף
האות פ כתובה ב בלבן]
וַיִּרְבֶּה - בהיפוך אותיות ויברך.
כולן לשון תוספת ברכה.

וַיַּגֵּד לְרַבֵּקָה אֶת-דְּבָרֵי עֲשׂו בְּנֵה
הַגְּדֹל וְתַשְׁלַח וּתְקַרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה
הַקְּטָן. (כז, מב').

יש ליתן טעם למה שהדגישה התורה כמה וכמה פעמים לומר עֲשׂו בְּנֵה הַגְּדֹל, יַעֲקֹב בְּנֵה הַקְּטָן. וכי לא ידענו שעֲשׂו בְּנֵה הַגְּדֹל, וַיַּעֲקֹב בְּנֵה הַקְּטָן. שאין תלמוד לומר עֲשׂו בְּנֵה הַגְּדֹל,

וזה שפירש רש"י בברכה הראשונה וַיְתֵן-לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם ומשמני הָאָרֶץ וְרַב דָּגָן וְתִירָשׁ וַיְתֵן-לָהּ, יתן ויחזור ויתן.

ומוסיף רש"י, ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו'.

ולעומקו של מקרא, נאמר: וַיְתֵן-לָהּ, יתן ויחזור ויתן מוסב לענין השני, לברכת אברהם שנתן לו לבסוף. וכך יהיה ערך הדברים: ויתן לך האלקים במידת הדין, ויחזור ויתן במידת הרחמים.

יתן לך את ברכת יצחק, ויחזור ויתן את ברכת אברהם.

וכאומרו: כשם שחזר ונתן גם את ברכת אברהם, כן יתן ויחזור ויתן ללא גבול כלל.

וְאֵל שְׂדֵי בְרֶשֶׁת מִי שְׂדֵי בְּבִרְכֹתָיו לַמִּתְבַּרְכִּין מִפְּיָו יִבְרַךְ אֹתָךְ. כאן תלה יצחק את הברכה במידה שיעקב ניחן

לעומקו של מקרא תולדות

האחת, מדוע יקדים לומר **אם** לפני **יעקב ועשו**, וכפירושו של רש"י, איני יודע מה מלמדנו. שאנו יודעים שרבקה היא **אם יעקב ועשו**.

השניה, מדוע יקדים הכתוב את **יעקב** לפני **עשו**, והרי עשו תמיד יהיה הגדול לאמו, גם אחרי מכירת הבכורה. **שאינ** במכירת הבכורה כדי להפוך סדר **לידתם**. אלא רק לענין הברכה נעשה הקנין. ולעולם ישאר **יעקב בנה הקטן של אמו**, ועשו **בנה הגדול**, כמבואר בפסוק הקודם. **ואף רבקה** תקפיד תמיד לקרוא ל**יעקב בנה הקטן** ולעשו **בנה הגדול**. ומדוע אם כן יקדים הכתוב את **יעקב** לפני **עשו**, ויאמר **אם יעקב ועשו**.

ושתני התמיהות יתורצו כאחד: כדי ליתן תוקף ל**נבואה** שקבלה רבקה בטרם ילדו: **נרב יעבד צעיר**.

ובהיות נבואה זו נצחית, לא תשתנה על ידי המכירה. ולעולם ישאר יעקב **בנה הצעיר**, ועשו לעולם יהיה **בנה הגדול**. ולעולם יתקיים **נרב יעבד צעיר**.

ויעקב בנה הקטן. ומה תלמוד לומר **עשו בנה הגדול**, ו**יעקב בנה הקטן**.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שתדגיש כן התורה פעמים רבות, כדי ליתן תוקף ל**נבואה** של **נרב יעבד צעיר**. כן **עשו בנה הגדול** לעולם יעבוד לצעיר, ל**יעקב בנה הקטן**.

ובזה ינתן טעם לפירוש רש"י על הפסוק **אם יעקב ועשו**. (כח,ה).

פירש רש"י איני יודע מה מלמדנו.

ומעיר כאן השפתי חכמים: יש מקשים מה בא להודיענו **שאינו יודע**, אם לא יודע ישתוק, וי"ל דרש"י ידע שיש לישב בכמה אנפי כפירושי המפרשים וע"ש, אבל לא ידע איזה הוא אמיתי לישב הפשיטות של מקרא. עכ"ל.

ולעומקו של מקרא יש לומר טעם נוסף:

ובהקדים יש ליתן טעם לשתני הקדמות תמוהות בפסוק.

לעומקו של מקרא תולדות

והסוד, ירמוז הכתוב **פְּדָה אֶרֶם**
לפסוק **לָכֵן פָּה-אָמַר ה' אֶל-בֵּית**
יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אֲבֹרָהֶם וגו'.
[ישעיהו כ"ט כ"ב]

וְהוֹיִנוּ בָּהּ, מי פדה את אברהם.
לפשוטו של מקרא וכן פירש רש"י,
הקב"ה פדה את אברהם מאור כשדים.
וסרסוה ופרשהו: **לָכֵן פָּה-אָמַר ה',**
אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אֲבֹרָהֶם, אֶל-בֵּית
יַעֲקֹב וגו'.

אך **מזרשו אינו כן.** גם במדרש רבה
וגם בזוה"ק (ויקרא נ"ז עמ' א') ידרשו
שיעקב הוא אשר פדה את אברהם.
שכל מה שהקב"ה פדה את אברהם
מאור כשדים הוא **בשביל יעקב**
שלימא. שנאמר: **לָכֵן פָּה-אָמַר ה' אֶל-**
בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אֲבֹרָהֶם,
וקרי ביה: **יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-**
אֲבֹרָהֶם. לא בזכות עצמו נפדה אברהם
שהרי יצא ממנו ישמעאל. ולא בזכות
יצחק נפדה אברהם, שהרי יצא ממנו
עשו הרשע. אלא בזכות יעקב שלא היה
פסול בזרעו. הוי אומר: **יַעֲקֹב אֲשֶׁר**
פָּדָה אֶת-אֲבֹרָהֶם.

וכן הוא בזוה"ק הנ"ל: (דף נ"ז ע"א)
רבי תזקניה פתח וְאָמַר, (ישעיה כט)

ובאומרו **אִם יַעֲקֹב וְעָשָׂו,** ידגיש
הכתוב, כי אין מי שיכול להעיד מי
הצעיר ומי הרב יותר מאמם. לרבקה
יעקב הוא החשוב והאהוב, אע"פ שהוא
הצעיר ועשו רב ממנו, שיצא ראשון.

וַיִּזְכֹּר יַעֲקֹב לִיד אָמוֹ, שכן הוא סדר
העולם, שהצעיר נזקק לאמו יותר
מהגדול.

ובא הכתוב להודיענו **שיש לדבוק**
בסדר הזה כי מן השמים הועידו את
הרב לעבוד את הצעיר. ולכן ישאר
הצעיר בצעירותו והרב ברבנותו,
ליתן תוקף לנבואת רבקה: **ורב יעבוד**
צעיר.

ועל דרך הצח, יעקב יקרא צעיר,
מלשון סביל, שסובל צער מעשו. ועשו
לעולם יקרא רב שמתרברב על הצעיר.
ואע"פ כן **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר.**

וַיִּשְׁלַח יַצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיִּלְךָ פְּדָה
אֶרֶם אֶל-לָבָן וגו'.

יש ליתן טעם לאומרו **פְּדָה אֶרֶם.**
ולעומקו של מקרא ועל דרך הרמז

לעומקו של מקרא תולדות

וכך יתקבל **נפדה אברהם מ"פדנה ארם"**:

כי לעולם בתוך האות **פ** נסתרת האות

ב בלבן, כלומר בחלק הלבן שבתוך ה **פ**.

ופדנה ארם יחד עם האות **ב** [בלבן], יחד הן אותיות **נפדה אברהם**.

כיצד: כאשר האות ה במילה פדנה תשמש לכאן ולכאן בכפילות, גם לפדן וגם לארם כגון: **פדנ ה ארם**, ובתוספת **ב** ל**פנה** קבלנו את המלים **נפדה אברהם**.

ועל דרך הצח,

זה ששלחו יצחק ורבקה את יעקב ללבן. אל הלבן שבפ"א, [אל הרקע הלבן שבאות פ"א]. לפדות את אברהם. ומה היא פדיה זו, לקיים כי ביצחק יקרא לך זרע, ולמען יצוה את ביתו אחריו.

ועוד י"ל, באומרה אל לבן אחי חרנה כיוונה בזה להלבין חרון אף אחיה ואחיו. להלבין את ה"ב" שבחרון הא"ף היא הפ"א.

לכן פה אמר יי' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וגו'. האי קרא קשיא, לכן פה אמר יי' אשר פדה את אברהם מבעי ליה. מאי, פה אמר יי' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם.

אלא הא אוקמוה וקא אתמר, דייעקב פדה את אברהם ודאי. דבההיא שעתא דנפל בגו נורא דכשדאי, דנו דיניה (ס"י ואמרו קמי קודשא בריך הוא, בגין מאי ישתזיב האי, זכות אבהן לית ליה. אמר ליה, ישתזיב בגין בנוי, דהכי תניא, ברא מזכי אבא). אמרו, הא ישמעאל דנפיק מניה. אמר קודשא בריך הוא, הא יצחק, דיושיט קדליה על גבי מדבנא. אמרו, הא עשו דנפיק מניה. אמר, הא יעקב, דאיהו פורסיא שלימתא, וכל בנוהי שלימין קמאי.

אמרו, הא ודאי בזכותא דא ישתזיב אברהם הךא הוא דכתיב, יעקב אשר פדה את אברהם.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלזה ירמזון אליו מליא פדנה ארם שהם בהיפוך אותיות נפדה אברהם. נפדה אברהם על ידי יעקב בלכתו פדנה ארם להקים שם שבטי י-ה שאין בהם פסול.

לעומקו של מקרא תולדות

ב. וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה.

ואף על פי שעשו שמע שיעקב שומע בקול אביו ואמו, הוא אינו עושה כן אלא עושה על דעת עצמו מה שנראה לו. וירא עשו ויקח עשו. הוא עשו בראיתו, הוא עשו בלקחו. והוא אינו יודע כי אמנם בת ישמעאל היא מבני בניו של אברהם, אך היא מבית השפחה המצרית שהם מזרע חם והם בארור כבנות כנען. וזה דרך הגויים כסל למו, לעשות הנראה להם והם בחשכה לא יראו נכוחה.

על נשיו לו לאשה. ברש"י הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות. ודרשו חז"ל מדוע נקראת מחלת שהיה ראוי - כחתן - שימחלו לו כל עוונותיו. והוא לא השכיל להמשיך בדרך טובה, ובחר בסורו הרע, וחזרו לו כל עוונותיו כבתחילה. וכל זה נרמז בשם מחלת. שהוא מלשון מחילה, וגם אותיות תלחם. שאם תלחם עם יצרך תמחל. ואם לא תלחם למחת. והוא בארמית לשון ירידה וזריקה ארצה. והמשיך על עצמו נפילת ישמעאל.

ובזאת ההלבנה הוא פודה את אברהם. כעין ההר הטוב הזה והלבנון. זה בית המקדש שמלבין עוונותיהם של ישראל. יבנה בב"א.

וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ
וַיֵּלֶךְ פְּדֹנָה אַרְם (כח, ז')

פסוק זה קבועהו במפטיר, ונראה כאילו בפני עצמו הוא, ואינו כן. אלא חוזר הוא לפסוק שלפניו. וישמע עשו. והכתוב מתאר מה שמע עשו. וישמע עשו כי ברך יצחק את יעקב, והכוונה לברכה השניה ויתן לך את ברכת אברהם, וכך וישמע עשו כי שלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה, וכך שמע עשו כי בברכו אותו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען, וכך [בפסוק שלפניו] שמע עשו כי וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם. ושני הפסוקים האחרונים בפרשה נגזרים משמועות אלה ששמע עשו:

א. וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, שהרי שלח את יעקב לקחת לו אשה מפדן ארם. ולכן

לעומקו של מקרא תולדות

ועוד יש לומר, כדברי החתם סופר, שאמנם מכאן לומדים מחילת עוונות, אך לעשו מעולם ולעולם לא נמחלו עוונותיו ולא היה ראוי לזה. וזה נרמז גם בשם מחלת. מחלת עשו. לשון מְחִלָּה. מְחִלָּה חשוכת מרפא אשר מבטן אמו יפרד אל הרשע ולא יהיה לו כלל כל אחיזה עם הטוב. וכן נרמז ענין זה ב"ידו אוחזת". ידו של יעקב אוחזת בעקב עשו. אך עשו אינו אוחז ביעקב כלל. שאין לו בו אחיזה. ואדרבה, כשם שיעקב נראה אוחז את עשו, עשו נראה כבועט בידו של יעקב. וזה שנאמר ט"ו שנה אחרי כן, ויבז עשו את הבכורה. בעט בטובתו של הקב"ה ונבעט גם מן הברכה.

וביעקב צוה ה' את הברכה חיים עד העולם.
